

TABVLA.

De Ignorantia	caput primū. ii. & iii.	de regno imperatoris	caput. xxviii.
De legibus	caput quartum.	An possint prodesse idola	caput. xxix.
Contra idola	caput quintum & sextū.	de potestate imperatorū	caput. xxx.
Nō esse credendū famæ	caput. vii. & viii.	de oratione pro inimicis	caput. xxxi.
De non colendo idolo	caput nonum.	Itē p impio & potestate romanoꝝ ca. xxxii.	
De Saturno & Ioue	caput decimum.	de imperatore	caput. xxxiii.
De simulacris	caput undecimum.	de Augusto imperatore	caput. xxxiiii.
De Laribus	caput duodecimum.	de solennibus cæsarum	caput. xxxv.
De sacrificando	caput. xiii.	de equalitate omniū psonæ	caput. xxxvi.
De fabulis & nimis deorum fedita		Ne malum contra malum	caput. xxxvii.
tibus	caput. xiiii.	de cætu	caput. xxxviii.
De capite asinino & cæteris insignibus: quo		de disciplina christianoꝝ	caput. xxxix.
rū cultu. a christianis obiiciebatur ca. xv.		de aduersis urbibus	caput. xxxx.
De deo quem christiani colunt	caput. xvi.	Quod deus spernitur & statuę adoran	
De prophetis	caput. xvii.	tur	caput. xxxxi.
De scripturis dominicis	caput. xviii.	Contra eos qui infructuosos dicebant chri	
de Moyse propheta	caput. xix.	stianos	caput. xxxxii.
de statu temporum	caput. xx.	de lenocinio	caput. xxxxiii.
de christo & quid christiani differant ab he		de exorcismate	caput. xxxxiv.
breis	caput. xxi.	de custodiis hennicorum	caput. xxxxv.
de christo & deo omnipotente	caput. xxii.	de innocentia christianoꝝ	caput. xxxxvi.
de fãtasmatis magicis & demõis ca. xxiii.			
de religione romanorum	caput. xxiiii.	Item sermo pulcherrimus de uita eter	
de regno deorum	caput. xxv.	na.	caput. xxxxvii.
de regno dei	caput. xxvi.		
de spiritu demoniaco	caput. xxvii.		

FINIS.

Q. Septimii Florentis Tertulliani Apologeticus aduersus gentes.

De Ignorantia. Caput Primum.

NON licet uobis romani imperii Antistites in aperto & ipso fere uertice ciuitatis præsidentibus ad iudicandū palam dispicere: & coram examinare quid sit liquido in causa christianorum: sed ad hanc solam spectem auctoritas uestra de iusticię diligentia in publico aut timeret aut erubescit inquirere: si deniq; quod proxime accidit domesticis iudiciis nimis operata sectę huius infestatio obstruit uiam defensionis: liceat ueritati uel occulta uia tacitarum litterarum ad aures uestras peruenire: nihil de causa sua deprecatur: quia nec de conditione miratur: scit se peregrinam in terris agere: inter extraneos facile inimicos inuenire. Ceterum genus sedem spei gratiam dignitatem in cælis habere: unum gestit interdum ne ignorata damnetur: quid hic deperit legibus in suo regno dominantibus si audiarur? An hoc magis gloriabitur potestas earum: quo etiam auditam damnabunt ueritatem? Ceterum inauditam si damnent præter inuidiam iniquitatis: etiam suspicionem merebuntur alicuius conscientię: nolentes audire: quod auditum damnare nõ possint. hanc itaq; primam causam apud uos collocamus iniquitatis odii erga nomen christianum. Quam iniquitatem idem titulus & onerat & reuincit: qui uidetur excusare ignorantiã scilicet. Quid enim iniquius: q̃ ut oderint homines quod ignorant: etiam si res meretur odium? Tunc etenim meretur cum cognoscitur an mereatur: uacante autem meriti noticia: unde odii iusticia defenditur: quæ non de euentu: sed de conscientia probanda est: cum ergo propterea oderunt homines: quia ignorant quale sit: quod oderunt: cur non liceat eiusmodi illud esse: quod nõ debeant odisse? Ita utrunq; ex alterutro redarguimus: & ignorare illos dum oderunt: & iniuste odisse dum ignorant. Testimonium ignorantię est: quę iniquitatem dum excusat condemnat: cum omnes qui retro oderant: quia ignorabant quale sit: quod oderant: simul ut desinunt ignorare cessant & odisse. Ex his fiunt christiani utiq; de comperto: & incipiunt odisse quod fuerant & profiteri quod oderant: & sunt tanti quanti & denotantur: obsessam uociferantur ciuitatem in agris: in castellis: in insulis ob christianos: omnem sexum ætatem conditionem etiam dignitatem transgredi ad hoc nomen. quasi detrimento merent: nec tamen hoc ipso modo ad estimationem alicuius latentis boni promouent animos. Non licet rectius suspicari: non libet proprius expediri: hic tantum urbana curiositas torpescit: amant ignorare cum alii gaudeant cognouisse. Quanto magis hos Anacharsis denotasset imprudentes: de prudentibus iudicantes: q̃ musicos de mulicis malunt nescire: quia iam oderunt: adeo quod nesciant præiudicant id esse: q̃ si sciant odisse non poterant: quando si nullum odii debitum deprehendatur optimum utiq; sit desinere. iniuste odisse. Si uero de merito constet: non modo nihil odii detrahatur: sed amplius acquiratur. Ad perseuerantiã etiã iustitię ipsius auctoritate. Sed non ideo inquit bonum: quia multos conuertit: quãti. n. ad malum performantur: quanti transfuge in peruersum quis negat tamen quod uere malum est: ne ipsi quidem quos rapit defendere pro bono audent: omne malum aut timore aut pudore natura perfudit. Deniq; malefici gestiunt latere: deuitant apparere trepidant deprehensi negant accusati: nec torti quidem facile aut semper confitentur: certe condemnati merent: dinumerant in semetipsos mentis male impetus: uel fato: uel astris imputant: nolunt enim suum esse: quia malum agnoscunt: christianis uero quid simile: neminem pu

det: neminem pœnitet nisi plane retro non fuisse. Si denotatur: gloriatur si accusatur non defendit. Interrogatus uel ultro confitetur: dānatus gratias agit. Quid hoc mali ē quod naturam mali non habet: Timorem: pudorem: tergiversationem: pœnitentiam: deplorationem. Quod hoc malum est: cuius reus gaudet: cuius accusatio uotum ē: & pœna felicitas: non potes domentiam dicere: qui reuinceris ignorare? Si certum est deniq; nos nocentissimos esse: cur a uobis ipsis aliter tractamur: q̄ pares nostri. i. cæteri nocētes: cū eiusdem noxę eadem tractatio deberet peruenire. Quodcūq; dicimur: cū alii dicuntur & proprio ore & mercenaria aduocatione utuntur ad innocentia suę cōmendationem: respōdēdi altercandi facultas patet: quādo nec liceat defendos & inaudios omnino damnari: sed christianis solis nihil permittitur loqui: quod causam purget: quod ueritatem defendat: quod iudicem non faciat iniustum. Sed illud solum expectatur quod odio publico necessarium est: confessio nominis non exanimatio criminis: quando si de aliquo nocēte cognoscatis non statim confessio eo nomine homicidæ uel sacrilegi uel incesti uel publici hostis: ut de nostris eulogiis loquar contenti sitis ad pronuntiandum: nisi & consequentia exigatis qualitatem facti: locum: numerum tempus conscios socios. Caput. ii.

Enobis nihil tale cū æque extorquere oporteret: quod cū falso iactatur q̄ quisq; iam infanticidia degustasset: quod incesta contenebrasset: qui coci: qui canes affuissent. O quanta illius p̄sidis gloria si eruisset aliquē: qui centum iam infātes comedisset. At q̄ inuenimus inquisitionē quoq; in nos p̄hibitam. Plinius. n. secūdu cū p̄ uinciā regeret: damnatis q̄busdā christianis: quibusdā gradu pulsus: ipsa tamē multitudine perturbatus: quid de cætero ageret consuluit tunc Troianum imperatorem: allegans p̄ter obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacramentis eorum comperisse: q̄ coetus ante lucanos ad canendum Christo & deo: & ad confœderandam disciplinam: homicidium: adulteriū: fraudem: perfidiam: & cætera scelera prohibentes: tunc troianus rescripsit. Hoc genus inquirendos quidem non esse: oblatos uero puniri oportere. O sententiam necessitate confusam: negat inquirendos ut innocentes: & mandat puniri ut nocentes. Parcit: & scruuit: dissimulat: & animaduertit. Quid temetipsum censura circumuenis? Si damnas cur non & inquiris? Si non inquiris cur non & absoluis? Latronibus uestigandis per uniuersas prouicias militaris statio sortitur: in reos maiestatis & publicos hostes omnis homo miles est: ad socios ad conscios inquisitio usq; extenditur: solum: christianum inquiri non licet: offerri licet: quasi aliud esset actura inquisitio q̄ oblatio. Damnatis ergo oblatum: quem nemo uoluit requisitum: qui puto iam non meruit: ideo pœnā quia nocens est: sed quia non requirendus inuentus. Itaq; nec in illo ex forma malorū iudicandorum agitis erga nos: quod cæteris negantibus adhibetis tormenta ad confitēdū solis christianis ad negandum: cum si malum esset: nos quidem negaremus non uero cōfiteri tormentis compelleretis: neq; enim ideo non putaretis requirenda: questionibus scelera quia certi essetis admitti ea ex nominis confessione: qui hodie de confesso homicidia scientes homicidium qd sit: nihilominus ordinē extorquetis admissi: quo peruersius cū p̄sumatis de sceleribus nostris ex nominis confessione cogitis tormentis de cōfessione decedere: ut negantes nomē pariter utiq; negemus & scelera: de quibus ex cōfessione non p̄sumpseratis. Sed opinor non uultis nos perire: quos pessimos creditis. Sic n. soletis dicere: homicide nega: laniari iubere sacrilegū si confiteri p̄seuerauerit. Si nō ita agitis circa nos nocentes. ergo nos inocentissimos iudicatis. cum quasi inocentissimos non uultis in ea confessione p̄seuerare quā necessitate nō iusticia damnandā a uobis sciatis. Vociferatur homo christianus sum. qd ē dici. tu uis audire qd non ē. ueritatis extorquē de p̄

fides de nobis solis mēdaciū elaboratis audire. Hoc sum inquit qd' queris an sim: qd me torques in peruersum: confitebor & torques. quid faceres si negarē: plane aliis negatibus non facile fidē accōmodatis: nobis si negauerimus: statim creditis: suspecta sit nobis ista pueritas: nequa uis lateat in occulto: quēnos aduersus formā: aduersus naturā iudicandi contra ipsas quoq; leges ministret. nisi fallor enim leges malos erui iubent non abscondi: confessos damnari p̄scribunt non absolui: Hoc senatusconsultū: hoc principū mandata definiunt: hoc impium cuius ministri estis ciuilis nō tyrānica damnatio est. Apud tyrānos enim tormenta etiā pro p̄cna adhibeantur: apud uos soli quēstioni tēperatur uestrā illis seruare legē usq; ad cōfessionē necessariam: etiam si cōfessione perueniatur: uacabūt: sententia opus ē: debito p̄cne nocens expungendus ē: non eximendus: deniq; illū nēo gestit absoluerē: non licet hoc uelle: Ideo nec cogitur quisq; negare christianū hominē oīum scelerum reū: deorum imperatorum: legū morum naturæ totius inimicū existimas & cogis negare ut absoluas: quē non poteris absoluerē nisi negauerit. Pręuaricaris in leges: uis ergo neget se nocentē: ut eum facias innocentem: quidē inuitum iā nō de p̄terito reū: unde ista peruersitas: ut etiā illud nō recogitetis: sponte cōfessio magis credendū esse: q̄ p̄ uim neganti: uel ne compulsus negare: nō ex fide negarit: & absolutus ibidem post tribunal de uestra rideat æmulatione: itēq; christianus. Cū igitur in oībus nos aliter dispositis: q̄ cęteros nocentes ad unum concedendo: ut de eo nomine excludamur. Excludimur enī si facimus quæ faciunt non christiani: intelligere potestis non scelus aliquid in causa esse: sed nomen quod quędam ratio æmule operationis insequitur. Hoc primū agens ut homines nolint scire pro certo: quod se nescire pro certo sciunt. Ideo & credunt de nobis quę non p̄bantur: & nolunt inquiri: ne p̄bentur non esse quæ malunt credidisse: ut noīe illius æmulæ rationis inimicū p̄sumptis non p̄batis criminibus de sua sola cōfessione damnetur. Ideo torquemur confitentes & punimur perseruantēs: & absoluihur negantes: quia nominis p̄aliū est. Deniq; quid de tabella recitatis illū christianū: cur non & homicidā? Sed homicida christianus: cur non & incæstus: uel quodcunq; aliud non esse creditis? In nobis solis pudet aut piget ipsis nominibus scelerum pronunciare. Christianus si nullius criminis reus est: nomen ualde infestū: si solius nominis crimen est. Caput. iiii.

Vid quod ita pleriq; clausis oculis in odiū eius impingunt: ut bonū alicui testimonium ferētes admisceant nominis exprobatōnē. Bonus uir Caius Seius sed malus tantū q; christianus. Item alius ego Lucium sapientē uirū repente factū christianū: nemo retractat: ne ideo bonus Caius: & prudens Lucius: quia christiāus: aut ideo christianus quia prudens & bonus. Laudant quæ sciunt: uituperant quæ ignorant: & id quod sciunt: eo q; ignorant irrumpunt: cum sit iustius occulta de manifestis p̄iudicare: q̄ manifesta de occultis p̄damnare: alii quos retro ante hoc nomen uagos uiles improbos nouerant: ex ipso denotant q; collaudant: cęcitate odii in suffragiū impingūt: q̄ mulier: q̄ lasciuia: q̄ festiua: quis iuenis q̄ Lucius: q̄ Amasius facti sunt christiani. Ita nomen emendationi iputatur nōnulli et de utilitatibus suis cum odio isto paciscuntur: cōtenti iniuria dū ne domi habeant quod oderunt: Vxorē iam pudicam maritus iā non zelotipus: subiectū pater retro patiens abdicauit: seruū iam fidelē dominus olim mitis ab oculis relegauit: ut quisq; hoc nomine emendatur offendit: tanti non ē bonū quanti odiū christianoꝝ: nunc igitur si noīs odiū ē. Quis noīs reatus: quæ accusatio uocabulorum: nisi aut barbag; sonat aliqua uox noīs: aut infestū: aut maledicū: aut impudicū. Christianus uero q̄tum interpretatio ē de unctione deducitur. Sed & cū p̄peram christianus p̄nunciatur a nobis. Nā nec noīs est noticia penes uos de suauitate uel benignitate cōpo

litum est: oditur ergo in hominibus innocuis etiam nomen innocuū. At. n. secta oditur in homine utiq; sui auctoris. Quid noui si aliqua disciplina de magistro cognomenū se-
ctatoribus suis inducit: nōne philosophi de auctoribus suis nūcupantur? Platonici: Epi-
curei: Pythagorici ēt a locis conuenticuloꝝ & stationum suarū: stoici: academici: atq; me-
dici ab Erasistrato: & grāmatici ab Aristarcho: coci etiā ab Apicio: nec tamen quenq; of-
fendit p̄fessio noīs cum institutione transmissa ab institutore: plane si qui p̄bant malam
sectā & ita malum & auctore. is probabit & nomē malum dignū odio de reatu secte. &
auctoris: Idēq; ante odiū noīs cōpetebat prius de auctore sectā recognoscere. uel aucto-
rē de secta. At nūc utriusq; īquisitiōe & agnitiōe neglecta nomē detinetur. nomen expu-
gnatur: & ignotā sectā ignotū & auctore uox sola p̄dānat. q̄a noiatur nō q̄a reuicūtur:
atq; ideo q̄ si p̄fatus hęc ad sugillandā odii erga nos publici iniquitatē iā de cā inocētię
cōsistā: nec tantū refutabo q̄ nobis obiiciuntur. Sed ēt ī ipsos retorquebo q̄ obiiciūt: ut
ex hoc quoq; sciant hoīes in christianis non esse: quę in se nesciūt esse simul uti erubescāt
accusantes non dico pessimi optimos. sed iā ut uolunt cōpares suos. Respondebimus ad
singula quę in occulto admittere dicimur: quę illos palā admittentes inuenimus. in qui-
bus scelesti. in quibus uani. in quibus dānandi. in quibus irridendi deputamur. Sed quo-
niā cū ad oīa occurrit ueritas nostra. postremo legū abstruitur auctoris aduersus eā: ut
aut nihil dicatur retractandū esse post leges. aut ingratis necessitas obsequii p̄feratur ue-
ritati de legibus prius cōcurrā uobiscū ut cū tutoribus legū. De legibus. Caput. iiii.

Am primū cum dure definitis dicendo. Non licet esse uos. & hoc sine ullo retra-
ctu humaniore p̄scribitis. uim profitemini. & iniquā ex arce dominationē. si
ideo negatis licere quia uultis: non quia debuit non licere qd' si quia non debet
ideo nō uultis licere. sine dubio id nō debet licere: qd' male fit: & utiq; hoc ipso p̄iudica-
tur licere: qd' bene fit. Si bonū inuenero esse: qd' lex tua p̄hibuit: nōne ex illo p̄iudicio
p̄hibere me potest? Quod si malū esset iure p̄hiberet: si lex tua errauit: puto ab hoīe cō-
cepta est: neq; enim de cœlo ruit. Miramini hominem aut errare potuisse in lege conden-
da: aut resipuisse in reprobanda: non enim & ipsius Licurgi leges a lacedæmoniis emen-
datæ: tantū auctori suo doloris incusserūt: ut ī secessu inedia de semetipso iudicaret: Non
ne & uos quottidie experimentis illuminantibus tenebras antiquitatis totā illā ueterem
& squalentē siluā legū nouis principalium rescriptoꝝ & edictorum securibus truncatis &
ceditis? Nōne uanissimas papias leges: quę ante liberos suscipi cogunt. q̄ Iulie matrimo-
nium contrahi: post tantę auctoritatis senectutē heri Seuerus cōstantissimus principum
exclusit? Sed & iudicatos in ptes secari a creditoribus leges erant: consensu tamē publico
crudelitas postea erasa est in pudoris notā: capitis pœna conuersa ē. Bonorum adhibita p̄-
scriptio suffundere maluit hoīs sanguinem q̄ effundere. Quod adhuc uos repurgandę le-
ges latent: quas neq; annoꝝ numerus neq; cōditorum dignitas cōmendat: sed æquitas so-
la: & ideo cum iniquę recognoscuntur merito dānantur: licet damnēt: quo modo iniquas
dicimus: immo si non puniunt etiā stultas? si uero facta: cur de solo nomine puniunt fa-
cta: quę in aliis de admissio non de noīe probata defendunt: incestuosus sum? cur non re-
quirūt infanticidia? cur non extorquent: in deos. in cęsares aliquid cōmitto: cur non audi-
or: q̄ habeo quo purger: nulla lex uetat disuti: qd' prohibet admitti quia neq; iudex iuste
ulciscitur: nisi cognoscat admissum esse qd' non licet: neq; q̄s fideliter legi obsequitur: igno-
rās q̄le sit quod ulciscitur lex. Nulla lex sibi soli cōscientiam iusticię suę debet: sed eis a quibus
obsequiū expectat. Cæterū suspecta lex est: quę probari se non uult. Improba autē
si non probata dominetur.

Contra idola. Caput quintū.

T de origine aliquid retractemus eiusmodi legū uetus erat decretum: ne qui de
u ab impatore cōsecraretur: nisi a senatu p̄baretur. M. Acilius de deo suo al-
burno: facit & hoc ad cām nostrā: quod apud uos de humano arbitratu diuini-
tas p̄s̄tatur: nisi homini deus placuerit: deus nō erit. homo iā deo p̄pitius esse debebit.
Tiberius ergo cuius tpe nomen christianū in seculū introiuit annuntiatū sibi ex syria pa-
lestinaeque illic ueritatē illius diuinitatis reuelarat. detulit ad senatū cū prerogatiua suffra-
gii sui senatus. quia nō ipse p̄bauerat respuit. Cæsar ī snia māsit. cōminatus piculū accu-
satoribus christianorū. cōsulte cōmentarios uestros illic repietis primū Neronē in hāc se-
ctā. tū maxime Romæ orientē cæsariano gladio ferocisse. sed tali dedicatore dānationis
nostre ēt gloriemur. qui. n. scit illū intelligere pōt. nō nisi aliquid bonū grāde a nerone dā-
natū temptauerat & Domitianus pratio: Neronis de crudelitate: sed quia & homo facile
cœptū repressit: restituitis etiam quos relegauerat: tales semp nobis in secutores iniusti im-
pii turpes: quos & ipsi damnare consuestis: a quibus damnatos restituere soliti estis. Cæte-
rum de tot exinde principibus ad hodiernū diuinū humanumque sapientibus edite aliquē
debellatorem christianorū: at nos contrario edimus protectorem. Si litteræ Marci Aure-
lii grauissimi imperatoris requirantur: quibus illam germanicam sitim christianorū forte
militum p̄cationibus impetrato imbri discussam contestatur: sicut palam ab eiusmodi
hominibus p̄nam dimouit: ita alio modo palam dispersit: adiecta etiam accusatoribus
damatione: & quidem tetriore.

Caput sextum.

Vales ergo leges istæ quas aduersus nos soli exercent impii: iniusti turpes demē-
tes uani: quas Traianus ex parte frustratus est: uetando inquirei christianos: quas
nullus Hadrianus quāq̄ curiositatū oīum explorator: nullus Vespasianus quāq̄
iudæorū debellator: nullus pius: nullus uerus impressit: facilius utiq̄ pessimi ab optimis
quibusque: ut ab æmulis q̄ a suis sociis eradicandi iudicarentur. Nunc religiosissimi legū &
paternorū institutorum protectores & cultores: respondeant uelim de sua fide & honore
& obsequio erga maiorum consulta si a nullo descuerunt: si in nullo exorbitauerūt: si nō
necessaria & aptissima quæque disciplinæ obliterauerunt: quonam illę leges abierunt sum-
ptum & ambitionem comprimentes: quæ centum æra nō amplius in cœnam subscribi iu-
bebant: nec amplius q̄ unam inferri gallinam: & eam nō saginatam quæ patricium quod
decem pondo argenti habuisset pro magno titulo ambitionis senatu submouebat: quæ
theatra stuprandis moribus orientia statim destruebant: quæ dignitatem & honestorum
nataliū insignia non temere: nec impune usurpari sinebant. Video. n. & centenarias cœnas
a centenariis iam sestertiis dicendas: & ī lances parę est si senatorū & nō libertinorū: uel adhuc
flagra rumpentiū argentaria metalla producta uideo & theatra nec singula satis esse: nec
nuda. Nā ne uel hyeme uoluptas impudica frigeret primi lacedæmonii penulā ludis exco-
gitarūt: uideo & iter matrōas atque postribulas nullū de habitu discrimē relictū circa fœmi-
nas quædam ēt illa maiore instituta ceciderūt: q̄ modestię. q̄ sobrietati p̄ocinabātur: cū au-
rū nulla norat prater unico digito quē sp̄sus oppignerasset p̄nubo ānulo: cū mulieres:
usque adeo uino abstinerēt: ut matronam ob resignatos cellę uinarię loculos sui inedia neca-
rint. Sub Romulo uero quę uinū attrigerat: impune a Mecenio martio trucidata ē. Iccir-
co & oscula propinque offerre: & necessitas erat ut spiritu indicarentur: ubi ē illa fœlicitas
matrimoniorū de moribus utiq̄ p̄sperata: quę p̄ ānos ferme sexcentos ab urbe cōdita nul-
la repudium domus scripsit: at nunc in fœminis p̄æuro nullum leue est membrum: p̄e-
uino nullū liberū est osculum: repudiū uero iam & uotum est quasi matrimonii fructus
etiam circa ipsos deos uestros quæ prospecte decreuerant: patres uestri idē uos obsequē-
tissimi rescidistis: libesque patrē cū mysteriis cōsules senatus auctoritate nō modo urbe: sed

uniuersa Italia eliminauerunt: Serapidem & Isidem & Arpocraten cum suo Cynocephalo capitolio prohibitos inferri: id est curia deorum pulsos Piso & Gabinius consules non utique christiani euersis etiam aris eorum abdicauerunt turpium & ociosarum superstitionum uitia cohibentes: his uos restituti summam maiestatem contulistis. Vbi religio: ubi ueneratio maioribus debita a uobis: habitu uictu & instructu: sensu: ipso denique sermone pauis renuntialistis: Laudatis semper antiquitatem: & noue de die uiuatis: per quod ostenditur dum a bonis maiorum institutis deceditis: ea uos retinere & custodire que non debuistis: cum que debuistis non custodistis. Adhuc quod uidebitur fidelissime tueri a patribus traditum: in quo principaliter reos transgressionis christianos destinastis: studium dico deorum colendorum: de quo maxime errauit antiquitas: licet Serapidi iam iam Romano aras. restitueritis: licet Baccho iam italico furias uestras imolaretis: suo loco ostendam: proinde despici: & negligi: & destrui a uobis aduersus maiorum auctoritatem. nunc. n. ad illam occultorum facinororum infamiam respondebo: ut iam mihi ad manifestiora purgem. Dicimur sceleratissimi de sacramento infanticidii: & pabulo ludae: & post conuiuium incesto quod euersuros luminum canes: leones. s. tenebrae libidinum impiarum inuerecundiam percurent. Dicimur tamen semper: nec uos quod tam diu dicimur eruere curatis. Ergo aut eruite si creditis: aut nolite credere: qui non eruitis: de uestra nobis dissimulatione praescribitur non esse: quod nec ipsi audetis eruere: longe aliud munus carnificii in christianos impatis: non ut dicant que faciunt: sed ut negent quod sunt celsus istius discipline: ut iam edidimus a Tiberio est: cum odio sui coepit ueritas simulatque apuit inimica est: tot hostes eius quot extranei: & quidem proprie ex emulatione iudei: ex concussione milites: ex natura. ipsi etiam domesticis nostris quot die obsidemur: quot die perdimur in ipsis plurimum caetibus & congregationibus nostris opprimimur. Quis unquam taliter uagienti infanti supuenit: quis cruenta ut inuenerat cyclopum & syrenarum ora iudici reserauit: quis uel in uxoribus aliqua imunda uestigia deprahendit: quis talia facinora cum inuenisset cellauit: aut uendit ipsos trahens homines: Si semper latemus quando perditum est: quod admittimus. Immo a quibus perditum potuit: ab ipsis. n. reus non utique: cum uel ex forma oibus mysteriis silentii fides adhibeatur: samothracia & eleusinia reticentur: quanto magis talia que perditam matri humanae aduersione peruocabunt dum diuina seruantur. Si ergo non ipsi perditores sui sequitur ut extranei: & unde extraneis noticia: cum semper etiam impiae initiationes arceant profanos: & arbitris caueatur: nisi si impii nimis mettuunt.

Non esse credendum famae. Caput. vii.

Aura fame oibus nota est. utque est fama malum quo non uelocius uellum: cur malum fama: quia uelox an quia plurimum mendax: quae nec tunc quidem cum aliquid ueri affert sine mendacii uitio est detrahens: adiciens: demutans de ueritate. Quid: quod ea illi conditio est: ut non nisi cum meretur perseueret: & tam diu uiuit: quam diu non perbat. Si quidem ubi perba uit cessat esse: & quasi officio nuntiandi functa rem tradit: & exinde res tenetur: res nota tur: nec quisquam dicit: uerbigra: fama est hoc Romae factum: aut fama est illum puincia sortitum. Sed sortitus est ille puincia: & hoc factum est Romae: fama incerti locum non habet: ubi certum est: an uero famae credat. nisi inconsideratus: quia sapiens non credit incerto: oium est existimare quanta cumque illa ambitione diffusa sit: quantacumque asseueratione constructa: quod ab uno aliquando principe exorta sit: necesse est exinde intra duces linguarum: & aurium serpar. & ita modici seminis uerbum cetera rumoris obscurat. ut nemo recogitet ne primum mendacium seminauerit: quod sepe fit: aut ingenio emulationis aut arbitrio suspicionis aut non noua sed ingenita quibusdam mentiendi uoluptate. Bene autem quod oia tempus reuelat testibus etiam uestris prouerbis atque sententiis ex dispositione naturae: que ita ordinauit: ut nihil diu lateat etiam quod fama non distulit. merito igitur fama tam diu conscia sola est sceles

christianorum. hanc indicem aduersus nos profertis. quæ quod aliquando iactauit. tantoque spatio in opinionem corroborauit. usque adhuc probare non ualuit.

Caput. viii.

I fidem naturæ ipsius appellem aduersus eos qui talia credenda esse præsumunt: ecce proponimus horum facinoræ mercedem uitam æternam reprobant: credite interim: de hoc. n. quæro an & qui credideris tanti habeas ad eam tali conscientia puenire: ueni: demerge ferrum in infantem nullius inimicum: nullius reum: oium filium: uel si alterius officium est: tu modo assiste morienti homini antequam uiuit: fugientem animam nouam expecta: excipe rudem sanguinem: eo panem tuum facia: uescere libenter: Interea discumbens dinumera loca: ubi mater ubi soror nota diligenter: ut cum tenebre ceciderint canine non erres: piaculum. n. admisceris: nisi incestum feceris: talia iniciatus & consignatus uiuis in æuum: cupio respondeas si tanti æternitas: aut si non ideo nec credenda etiam si credideris: nego te uelle: etiam si uolueris nego te posse: cur ergo alii possunt si uos non potestis? cur non possitis si alii possunt? alia non opinor natura Cynopene aut Sicapodes alii ordines dentium: alii ad incestam libidinem nerui: qui ista credis: de homine potes & facere: homo es & ipse quod & christianus: qui non potes facere: non debes credere: homo est enim & christianus: quod & tu. Sed ignorantibus subiicitur & imponitur: nihil. n. tale de christianis asseuerari sciebant: obseruandum utique sibi & omni uigilantia inuestigandum. At qui uolentibus initiari moris est opinor: prius patrem illum sacrorum adire: quæ præparanda sint describere: tum ille infanti necessarius adhuc tener: qui nesciat mortem qui sub cultro tuo rideat. Item panis quo sanguis uirulentiam colligas. præterea candelabra & lucernæ & cænes aliqui & offulæ quæ illos ad euersionem luminum extendant ante omnia cum matre & sorore tua uenire debebis. quid si noluerint uel nullæ fuerint quod denique singulares christiani: non erit opinor legitimus christianus nisi frater aut filius quid nunc & si ista omnia ignaris præparatur: certe postea cognoscunt: & sustinent: & ignoscunt. Timent plecti si proclamant: qui defendi merebuntur: qui etiam ultro pite malint: quam sub tali conscientia uiuere. Age nunc timeant: cur etiam pseuerant. Sequitur. n. ne ultra uelis id te esse quod si prius scisses non fuisses. Hæc quoque magis refutauerim a uobis fieri ostendam: partim in aperto & partim in occulto: per quod forsitan & de nobis credidistis: infantes penes aphricam Saturno imolabantur: palam usque ad præconsulatum Tiberii: qui eosdem sacerdotes in eisdem arboribus templi sui obumbratibus scelestæ uotiuis crucibus exposuit: teste militia patriæ nostræ: quæ id ipsum munus illi præconsuli functa est. Sed & nunc in occulto pseueratur hoc sacrum facinus: non soli uos continent christiani: nec ullum scelus in perpetuum eradicatur: aut mores suos aliquis deus cum propriis filiis mutat. Saturnus non peccat extraneis: utique non parcendo pseuerabat: quos quidem ipsi parentes sui offerebant: & libentes respondebant: & infantibus blandiebantur ne lacrimantes imolarerentur: & tamen multum homicidio parricidium differt: maior ætas apud gallos Mercurio psecatur: remitto Tauricas fabulas theatris suis. Ecce in illa religiosissima urbe Aeneadae pioque est Iuppiter quidam: quem laudis suis humano pluunt sanguine: sed bestiarum inquit opinor hoc munus quam hominis: an hoc turpius quam mali hominis: certe tamen de homicidio funditur. O Iouem christianum & solum patris filium de crudelitate: sed quoniam de infanticidio nihil interest. sacro an arbitrio perpetratur. licet parricidium homicidio intersit. conuertat ad populum quod uultis ex his circumstantibus. & in christianorum sanguinem hiantibus ex ipsis etiam uobis iustissimis. & seuerissimis in nos præsidibus apud conscientias pulsem. qui natos sibi liberos enectent. Siquidem & de genere necis differt. utique crudelius in aqua spiritum extorquetis. aut frigori & fame. & caibus exponitis. ferro. n. mori gratas quoque maior optauit. nobis uero homicidio semper interdicto etiam conceptum

utero: dum adhuc sanguis in hominem deliberatur: dissoluere non licet: homicidii festiatio est prohibere nasci: nec refert natam quis eripiat animam: an nascentium distribuet: homo est & qui est futurus: etiam fructus omnis iam in semine est: de sanguinis pabulo & eius modi tragicis ferculis legite: nec ubi relatum sit: est apud herodotum opinor diffusum brachii sanguinem ex alterutro degustatum: nationes quasdam fœderi comparasse. Nescio quid & sub Catilina degustatum est. Aiunt apud quosdam gentiles scytharum defunctum quem a suis comedi: longe excurro: hodie istic bellonæ sacratus sanguis de femore procisso in palmulam exceptus: & suis datus signatis. Item illi qui munere in arena noxiorum iugulatorum sanguinem recentem de iugulo decurrentem exceptum auida siti comitiali morbo medentes hauserunt: ubi sunt item illi qui de arena ferinis obsoniis cenant: qui de apro: & de ceruo petunt. Aper ille quem cruentavit: luctando deterfit: Ceruus ille in gladiatoris sanguine iactavit: urforum alvei appetuntur: trucidantibus adhuc se uisceribus humanis: Ructatur proinde ab homine caro pasta de homine. Hæc qui editis quantum abestis a comitibus christianorum? Minus autem & illi faciunt qui libidine fera humanis membris inhiant: quia uiuos uorant: minus humano sanguine ad spurciciam consecrantur: quia futurum sanguinem lambunt: non edunt infantes plane: sed magis puberes. Erubescat error uester christianus: qui ne animalium quidem sanguinem: quod in epulis esculentis habemus: qui propterea quoque in suffocatis & morticinis abstinemus: ne quo sanguine contaminetur: uel intra uiscera sepulto: denique inter temperamenta christianorum Botulos etiam eruore distentos admouetis: certissimi scilicet: illicitum esse penes illos per quod exorbitare eos uultis. Porro quale est: ut quos sanguinem pecoris horre e confiditis humano inhiant credatis: nisi forte suauiore eum experti quem quidem ipsum proinde examinatore christianorum adhiberi: ut foculum: ut accerram oportebat proinde enim probarentur sanguinem humanum appetendo: quemadmodum sacrificium respuendo alioquin necando si non gustassent: quemadmodum si imolassent: & utique non deesset uobis in auditione custodiarum: & damnatione sanguis humanus: proinde incesti: qui magis quam quos ipse Iuppiter docuit. Persas cum suis matribus misceri Ethesias refert. Sed & macedones suspecti: quia cum primum Aedipum tragediam audissent ridentes incesti dolorem. Emene dicebant. Iam nunc recogitare quantum liceat erroribus ad incesta miscere materias pessumate luxuriæ. In primis filios exponitis suscipiendos ab aliqua prætereunte matre extranea: uel adoptandos melioribus parentibus emancipatis alienati generis: necesse est quando doque memoriam dissipari: & simul error impegerit exinde iam Eradux proficiet incesti serpente genere cum scelere. Tunc deinde quocumque in loco domi pægre trās freta: comes est libido: cuius ubique saltus facile possunt alicubi ignaris filios pægere: uel ex aliqua seminis portione uti a ipsum genus per comertia humana concurrat in memorias suas: neque eas cœtus incesti sanguinis agnoscat: nos ab isto euentu diligentissima & fidelissima castitas sepsit: quantumcumque ab stupris: & ab omni post matrimonium excessu: tantum & ab incesti casu tuti sumus. Quidam multo securiores totam uim huius erroris uirgini continentia depellunt: senes pueri si hæc in uobis esse consideraretis: proinde in christiana non esse prospiceretis: uidem oculi renuiciassent utrumque: sed cecitatis duæ species concurrunt: ut qui non uident que sunt: uidere uideatur que non sunt: sic per omnia nunc de manifestioribus dicam.

De non colendo idolo. Caput nonum.

d Eos inquit non colitis: & pro imperatoribus sacrificia non impenditis: sequitur ut eadem ratione pro aliis non sacrificemus: quia nec pro uobis ipsis semel deos non colendos. Itaque sacrilegii & maiestatis rei conuenimur: Summa hæc causa

immota est: & utiq; digna cognosci: Si non presumpcio aut iniquitas iudicet: altera q; des-
peret: altera que recusat ueritatem: deos uestros colere desinimus. ex quo illos non esse co-
gnoscimus. Hoc igitur exigere debetis uti probemus non esse illos deos & iccirco non co-
lentos: quia tunc demum coli debuissent si dii fuissent. Tunc & christiani puniēdi si quos
non colerent: quia putarent non esse constaret illos deos esse: sed nobis inquitis dii sunt.
Appellamus & prouocamus a uobis ad conscientiam nostram illa nos iudicet: illa nos dā-
net: si poterit negare: omnes istos deos uestros homines fuisse: sed & ipsa inficias si ierit de
suis antiquitatū instrumentis reuincetur. de quibus eos didicit testimonium phibentibus
ad hodiernum: & ciuitatibus in quibus nati sunt: & regionibus in quibus aliquid operati
uestigia reliquerunt: in quibus etiam sepulti demonstrantur. Nunc ergo per singulos de-
curram: tot ac tantos nouos ueteres seruos barbaros græcos romanos peregrinos capti-
uos adoptiuos proprios cōmunes masculos fœminas rusticos urbanos nauticos milita-
res: ociosum est etiam titulos persequi: ut colligam in compendium: & hoc nō quo cogno-
scatis: sed recognoscatis: certe enim oblitos agitis. De Saturno & Ioue. Caput. x.

Nte saturnum deus penes uos nemo est: ab illo census totius uel potioris uel no-
a tioris diuinitatis. Itaq; quid de origine constiterit: id & de posteritate conueniet:
Saturnum itaq; si quantum littere docent neque Diodorus græcus: aut Tallus:
neq; Cassius Seuerus: aut Cornelius nepos: neq; ullus cōmentator eiusmodi antiquitatū
aliud quā hoīem pmulgauerunt. Si q; quantū res; argumenta: nusq; inuenio fideliora: q;
apud ipsam Italiam: in qua Saturnus post multas expeditiones postq; attica hospitia cō-
fedit: exceptus ab Iano uel Iane: ut Salii uolūt Mons quem coluerat Saturnus dictus.
ciuitas quam debellauerat saturnia usq; nunc est. Tota deniq; Italia post ætrotiam Sa-
turnia cognominabatur: ab ipso primum tabula & imagine signatus numus: & inde gra-
rio præsidet. Tamen si homo Saturnus utiq; ex homine: & quia ab homine: nō utiq; de
cœlo & terra: sed cuius parentes ignoti erant: facile fuit eorum filium dici: quorū & om-
nes possumus uideri. Quis enim non cœlum & terram matrem ac patrē ueneratiōis &
honoris gratia appellet: uel ex consuetudine hūana: qua ignoti: uel ex inopinato apparē-
tes de cœlo supuenisse discuntur. Proinde Saturno repentino ubiq; cœlitem cōtigit dici.
Nā & terræ filios uulgus uocat: quorū genus incertū est. Taceo quod irarudes adhuc ho-
mines agebāt: ut cuiuslibet noui uiri aspectu: quasi diuino cōmouerentur. Cū hodie iam
politi: quos ante paucos dies luctu publico mortuos sint: confessi in deos consecrent.
Satis iam de Saturno: licet paucis etiā Iouem ostendemus tam hominē q; ex homine: &
deinceps totū generis examen tam mortale q; seminis sui par est: quoniā sicut hoīes fuisse
non audetis negare. Ita post mortē deos factos instituitis asseuerare: cās que hoc exege-
rint retractemus: in primis quidē necesse est concedatis esse aliquē sublimiorē deū: & mā-
cipem quendam diuinitatis qui ex hominibus deos fecerit nā neq; sibi illi potuissent su-
mere diuinitatē: quam non habebāt: nec aliis præstare eam nō habentibus. nisi qui pro-
prie possidebāt. Cæter; si nemo esset qui deos faceret: frustra presumitis deos factos auf-
ferendo factorē: certe quidē si ipsi se facere potuissent: nunq; hoīes fuissent: possidētes sci-
licet melioris conditionis potestati. Igitur si est qui faciat deos reuertor ad causas exami-
nandas faciendor; ex hoibus deor;. nec ullas inuenio nisi si ministeria & auxilia officii di-
uinis desiderauit ille magnus deus. Priō indignū est ut alicuius opera indigeret: & quidē
mortui cū dignius ab initio deus aliquē fecisset: q; mortui erat operā desideraturus: sed
nec operi locū uideo. Totū. n. hoc mundi corpus siue innatū & in factū secundū Pytha-
goram: siue natum & factum secundum Platonē semel utiq; in hac cōstructione disposi-

tum & instructum & ordinatum cum omni rationis gubernaculo inuentum est: imperfectum non potuit esse quod perficit omnia. Nihil Saturnum & Saturniam gentem expectabat. Vani erunt homines: nisi certi sint a primordio & pluuias de caelo ruisse: & sidera radiasse: & lumina floruisse: & tonitrua mugisse: & ipsum Iouem quem in manu eius ponitis fulmina timuisse. Item omnem frugem ante Liberum & Cererem & Mineruam. immo ante illum aliquem principem hominem de terra exuberasse quia nihil continendo: & sustinendo homini prospectum post hominem potuit inferri: denique inuenisse dicuntur necessaria ista uitae non instituisse: quod autem inuenitur fuit: & quod fuit non eius deputabitur qui inuenit: sed eius qui instituit: erat enim antequam inueniretur. Caeterum si propterea Liber deus quod uitem demonstrauit: male cum Luculo actum est: qui primus cerasa ex ponto Italiae promulgauit: quod non est propterea consecratus: ut nouae frugis auctor: quia inuentor & ostensor. Quamobrem si ab initio & instructa: & certis exercendorum officiorum suorum rationibus dispensata uniuersitas constitit: uacat ex hac parte causa alleganda de humanitatis in diuinitate quia quae illis stationes & potestates distribuistis tam fuerunt ab initio quam & fuissent: etiam si deos istos non creassetis. Sed conuertimini ad causam aliam: respondentes collationem diuinitatis meritorum remunerandoque fuisse rationem: & huic concedetis opinor illum deum deificum iusticia praecellere: qui nec temere: nec indigne: nec prodige tantum premium dispensarit. Volo igitur merita recensere: an eiusmodi sint ut illos in caelum extulerit: & non potius in imum tartarum miserint: quem carcerem penarum infernarum cum multis affirmatis. Illuc enim abstrudi solent impii: quique in parentes & in sorores incesti: & maritarum adulteri: & uirginum raptores: & puerorum contaminatores: & qui sceuiunt: & qui occidunt: & qui furantur: & qui decipiunt: & quicumque similes sunt alicuius dei uestri: quem hominem integrum a crimine aut uitio probare poteritis nisi hominem negaueritis. At quin ut illos homines fuisse non possitis negare: etiam istae notae accedunt: quae nec deos postea factos credi permittunt. Si enim talibus uos punendis praesidetis: si comertium colloquium conuictum malorum & uirpium probi quique respiciatis. Horum autem pares deus ille maiestatis suae consortio abstruit. Quid ergo damnatis quorum collegas adoratis? Sugillatio est in caelo uestra iusticia deos facitis: criminosis quosque ut placeatis diis uestris: illorum est honor consecratio coequalium. Sed ut omittam huius indignitatis retractatum: probi & integri & boni fuerunt: quod tamen potiores uiros apud inferos reliquistis: aliquem de sapientia Socratem: de iusticia Aristidem: de militia Themistoclem: de sublimitate Alexandrum: de felicitate Polycratem: de copia Cresum: de eloquentia Demosthenem. Quis ex illis diis uestris grauior & sapientior Catone? Iustior & militarior Scipione? Quis sublimior Pompeio? Felicitior Scylla? Copiosior Crasso? Eloquentior Tullio? Quanto dignius istos deos ille assumendos expectasset: praescius utique potiorum properauit: opinor: & caelum semel clusit: & nunc utique melioribus apud inferos musitantibus erubescit.

De simulacris. Caput. xi.

Esse iam de istis: ut qui sciam me ex ipsa ueritate demonstraturum quid non sint cum ostendero quid sint? Quantum igitur de diis nostris nomina solummodo uideo: quorum ueterum mortuorum: & fabulas audio: & sacra de fabulis recognosco. Quantum autem de simulacris ipsis nihil aliud repraesentando: quam matres sorores esse uasculorum instrumentorumque communium: uel ex iisdem uasculis & instrumentis: quasi factum consecratione mutantem Icentia artis transfigurante: & quid in contumeliosissime & in ipso opere sacrilege: ut reuera nobis: maxime qui propter deos ipsos plectimur: ser-

latium pœnarum esse possit: quod eadem & ipsi patiuntur ut fiant: crucibus & stipitibus imponitis christanos: quod simulacrū non prius argilla deformat: cruci & stipiti superstructa. In patibulo primū corpus dei nostri dedicatur: unguis deraditis latera christianorum. At in deos uestros p̄ omnia membra ualidius incūbunt: ascia & runcina & scobinae ceruices ponimus ante plumbum & glutinū & gonphos sine capite sunt dii uestri. Ad bestias impellimur certe quas Libero & Cybelle & cęlesti applicatis ignibus utimur hoc & illi, a prima quidē massa in metalla dānamur: inde censentur dii uettri: in insulis relegamur solet & in insula aliquis deus uel ter: aut nasci: aut mori. si per hęc constat diuinitas aliqua: ergo cū qui puniuntur consecrantur. & numina erūt dicenda supplicia: sed plane non sentiunt has iniurias: & contumelias suę fabricationis dii uestri: sicut nec obsequia o impię uoces: o sacrilega conuicia: infrendite inspumate: uisdem estis qui Senecā al quē pluribus: & a maioribus de uestra superstitione perorantē reprehendistis. Igitur si statuas & imagines frigiditas mortuorum suorū simillimas non adoramus: quas milui & mures & aranę intelligūt: nōne laudem magis q̄ pœnam merebatur repudiū agniti erroris. Possumus enim uideri ledere eos: quos certi sumus omnino non esse. Quod nō est: nihil ab ullo patitur: quia non ē. Sed nobis dii sunt inquis: & quomodo uos e contrario impij: & sacrilegi: & irreligiosi erga deos nostros reprehendimini: qui quos p̄sumitis esse negligitis: quos timetis destruitis: quos etiā iudicatis illuditis. Recognoscite si mētiar: primo qui cum alii alios colitis: utiq; quos non colitis offenditis: p̄latio alterius sine alterius cōtumelia nō potest procedere: quia nec electio sine reprobatiōe: iam ergo cōtemnitis quos reprobatis: quos reprobādo offendere nō timetis. Nā ut supra p̄strinximus status dei cuiusq; in senatus estimationem pendebar. Deus non erat: quem homo consultus nolisset: & nolendo damnasset.

De laribus. Caput. xii.

d Omesticos deos quos lares dicitis domestica potestate tractatis: pignerādo uēditādo demutando: aliquando ī caccabulū de Saturno: aliquādo in trullā de Minerva: & quisq; cōtritus atq; concussus est: dū diu colitur: & quisq; dominū sanctiorē exp̄tus ē: domesticā necessitatē: publicos ēque publico iure fœdatis: quos ī hastario uectigales habetis. Sic capitolium. sic olitorium forę petitur: sub eadē uoce preconis: sub eadē hasta: sub eadē annotatiōe: q̄storis diuinitas addicta cōducitur: sed. n. agi tributo onusti uiliores hominū capita stipendio censa ignobiliora. Nam hęc sunt notę captiuitatis: dii uero qui magis tributarii magis sancti. Immo qui magis sancti magis tributarii maiestas quęstuaria efficitur: circuit cauponas religio mendicans: exigitis mercedē pro solo templi: p̄ aditu sacri: non licet deos nosse gratis. uenales sunt: quid omnino ad honorādos eos facitis: quod non etiam mortuis uestris conferatis: ēdes proinde: aras proinde: idē habitus & insignia īstatuis: ut etas: ut ars: ut negociū mortui fuit: ita deus ē quo defert ab epulo iouis Silicernium a Simpio obba: ab haruspice polinctor. Nā & haruspes mortuus apparet. Sed digne impatoribus defunctis honorem diuinitatis dicatis: quibus & uiuentibus cū addicatis: accepto ferrent dii uestri: immo gratulabuntur: quod pares ei fiant domini sui: Sed cum larent iam publicum scortum: uelim saltem Laidem aut phrinem inter Iunōes & Cereres: ac Dianas adoretis: cum Simonem magum statua & inscriptione sancti dei inauguratis cum de pedagogis aut aulicis nescio quem sinodi deum facitis licet non nobiliores dii ueteres: tamen contumeliam a uobis deputabunt hoc & aliis licuisse: quod solis antiquitas contulit.

De sacrificando. Caput. xiii.

u Olo & ritus uestros recensere: non dico quales sitis in sacrificando cum enecta & tabidosa & sabiosa quęque mactatis: cum de opimis & integris superuacua

quæq; truncatis capitula & ungulas: quæ domi quoq; pueris uel canibus destinassetis: cū de decima Herculis: nec tertiam partem in aram eius imponitis: laudabo magis sapiētiam quod de perdito aliquid eripitis. Sed conuersus ad litteras uestras quibus i formamini ad prudentiam & ad liberalia officia: quanta iuenio ludibria: Deos inter se propter troiāos & archiuos: ut gladiatorum paria congressos depugnasse. Venerem humana sagitta sauciātam q; filium suum Aeneam pœne interfectū ab eodem diomede rapere uellet: Martem tredecim mensibus in uinculis pœne consumptum: Iouē ne eandem uim a cæteris cœlitibus experiretur: opera cuiusdam monstri liberatum: & nunc flentem Sarpedonis casum: nunc fede subantem in foro: ē sub cōmemoratione non ita dilectarum iam pridem amicarum: exinde quis non poeta ex auctoritate principis sui: dedecorator inuenitur deorum? Hic Apollinem Admeto regi pascendis pecoribus addicit: Ille Neptuni structorias operas Laomedonti locat. Est & ille de lyricis Pindarum dico: qui Aesculapium canit auaritiæ merito: qua medicinā nocenter exercebat fulmine iudicatum malus Iuppiter si fulmen illius est impius in nepotem inuidus in artificem: Hęc neq; uera prodi: neq; falsa confingi apud religiosissimos oportebat: Nec tragici quidem aut comici parcunt: ut non erumnas: uel errores domus alicuius dei præferentur: taceo de philosophis Socrate contentus: qui in contumeliam deorum quercū & hircum & canem deierabat: sed propterea damnatus est Socrates qui deos destruebat. Plane olim idest semper: ueritas odio est: tamen cum pœnitentia sententiæ Athenienses & criminatores Socratis postea afflixerit: & imaginem eius auream in templo collo carint resissa damnatio testimonium Socrati reddidit. Sed & Diogenes nescio quid in Herculem ludit: & Romanus cinicus Varro trecentos Ioues siue Iuppiteros dicendos sine capitibus introduxit.

De fabulis & nimis deorum feditatibus. Caput. xiiii.

Aetera lasciuia ingenia etiā uoluptatibus uestris per deorum dedecus operantur: despiciate lentorum & hostiliorum uerustates utrum minimos an deos uestros in iocis & strophis rideatis: Mecum anubim: & masculum lunam & Dianam flagellatam: & iouis mortui testamentum recitatum: & tres hercules famelicos irrisos. Sed & histrionum litteræ omnem feditatem eorū designant. Luger sol filium iactatum de cœlo letantibus uobis: & Cybele pastorem suspirat fastidiosum non erubescens uobis & sustinetis Iouis elogia cantari: & Iunonem: Venerem Mineruam a pastore iudicari ipsum quod imago dei uestri ignominiosissimum caput & fumosum uestit: qd corpus impurum: & ad istam arcē effœminatione pductum Mineruam aliquā uel Herculem repræsentat: nōne uiolatur maiestas & diuinitas constupratur: laudatibus uobis plane religiosiores estis in cauea: ubi super sanguinē humanam: super inquinamenta pœnarum proinde saltant dii uestri: argumenta & historias noxiis ministrates: nisi quod & ipsos deos uestros sepe noxi induunt uidimus aliquando castratum Atyn illum deum expesimunte. & qui uiuus ardebat: Hercule induerat: Risimus & inter ludicras meridianorū crudelitates Mercurium mortuos canterio examinantem. Vidimus & Iouis fratrem gladiatorum cadauera cum maleo deducentem singula ista: quæq; adhuc quis posset iuestigare: si honorē inquietat diuinitatis: si maiestatis uestigia obsoletant: de cōtēptu utiq; cēsantur: tā eorū q; eiusmodi factitant: q; eorū q; bus factitāt: sed ludicra ista sint: cæteræ si adiciā que non minus conscientia oīum recognoscent in templis adulteria cōponi: inter aras lenocinia tractari: in ipsis plerumq; edituorum & sacerdotum tabernaculis: sub ipsis dem uittis & apicibus & purpureis thure flagrante libidinem expungi: nescio ne plus de uobis dii uestri: q; de christianis querantur: certe sacrilegi de uestris semper apprehendū

tur: christiani tēpla nec interdū norunt: spoliarēt forsītā ea & ipsi: si & ipsi ea adorarent:
Quid ergo colūt: q̄ talia nō colunt. Iā q̄dem intelligi subiacet ueritatis eē cultores: q̄ mē
daciū nō sint. **Nec errare** amplius in eo: in quo errasse se recognoscēdo cessauerint hoc pri
us capite: & oēm hinc sacramenti nostri ordinē haurite: repulsis tamē opiniōibus falsis.

De capite asinino & ceteris insignibus: quorū cultura christiāis obiciebatur. ca. xv.
Am ut quidam somnialtis caput asininum esse deum nostrum. hanc Cornelius
Tacitus suspitiōem eiusmodi inseruit. Is enim in quinta historia: suarum bellū
iudaicum exorsus ab origine gentis etiam de ipsa tam origine q̄ de nomine & re
ligione gentis: quā uoluit argumētatus. Iudeos refert ægypto expeditos siue ut putauit
extorres uastis arabia: in locis aquarū egentissimus cum siti macerarentur onagris: q̄ for
te de pastu potum petitori estimabantur indicibus fontibus usos ob eam gratiam consi
milis bestia: superficiem consecrasse. Atq; ita inde opinor præsumptum nos quoq;: ut iu
daicę religionis propinquos: eidem simulacro initiari. At enim idem Cornelius Tacitus:
sane ille mendaciorum loquacissimus in eadem historia refert: Gn. Pompeium cum Hie
rusalē cōpisset: propterea q; templum adisset speculandis iudaicę religionis archanis: nul
lum illic reperisse simulacrum: & utiq; si id colebatur quod aliqua effigie repręsentabatur:
nusq; magis q̄ i sacratio suo exhiberetur eo magis: quia nec uerebatur extraneos arbitros:
quāq; uana cultura. Solis enim sacerdotibus adire licitum: etiam conspectus ceterorū uel
lo oppanso interdicebatur: Vos tamen non negabitis: & iumenta omnia: & coctos cante
rios cum sua hippona colia uobis. Hoc forsitan improbandum: quod intra cultores om
nium pecudum bestiarum q; asinari tantum sumus. Sed & qui crucis non religiosos pu
tat: consecraneus noster erit: cum lignum aliquod propitiatur: uiderit habitus eū materię
qualitas eadem sit: uiderit forma dum id ipsum dei corpus sit: & tamen quanto distingui
tur a crucis stipite Pallas attica: & Ceres farra: quę sine effigie rudi palo & informi ligno
prostrat. Pars crucis est omne robur: quod erecta statione defigitur: nos si forte integrum
& totū deum colimus. Diximus originem deorum uestrorum a plastris de cruce induci.
Sed & uictorias adoratis: cum intropheis cruces intestina sunt tropheorum: religio roma
norum tota castrensis signa ueneratur: signa iurat: omnibus diis preponit omne: illi ima
ginum suggestus: insignes monilia circum sunt. Si farra illa uexillorum & cantabrorum
stole crucium sunt: laudo diligentiam: noluitis nudas & incultas cruces consecrare. Alii
plane humanius & uerissimilius solem credunt deum nostrum. Ad persas si forte deputa
bimur: licet solē non in lintheo depictum adoremus: habentes ipsum ubiq; in suo clipeo:
deniq; inde suspicio: q; innotuerit nos ad orientis regionem precari. Sed & pleriq; uestri
affectatione aliquādo & caelestia adorandi ad solis ortum labia uibratis. atq; si diem so
lis letitię indulgemus: alia longe ratione q̄ religione solis. secundo loco ab eis sumus qui
diem Saturni otio & uictui decernunt: exorbitantes & ipsi a iudaico more: quem ignora
bat. Sed noua iam dei nostri in ista proxime ciuitate editio publicata est. Ex quo quidam
in frustrandis bestiis mercenarius noxius picturam proposuit cum eiusmodi inscriptiōe
deus christianorum onochoisitis: erat auribus asininis: altero pede iungulatus: librum ge
stās & togatus: Risimus & nomen & formam. sed illi debebant adorare statim biforme
numen quia & canino & leonino capite cōmixtos: & de capro & de ariete cornutos: & a lū
bis hircos: & a cruribus serpentes: & planta uel tergo alites deos receperunt. Hęc & abū
danti ne quid rumoris in repercussum: quasi de conscientia: praterissemus quę omnia cō
uersi iam ad demonstrationem religionis nostrę repurgabimus.

De deo quem christiani colunt. Caput. xvi.

q
Vod colimus & nos deus unus est: qui totam molem istam cum omni instrumē
to elementorū corpore spirituum: uerbo: quo iussit: ratione: qua disposuit: uirtu
te: qua potuit: de nihilo expressit in ornamentum maiestatis suæ: unde & græci
nomen mundo cosmon accommodauerunt: inuisibilis est: & si uideatur incomprehensi
bilis: & si per gratiā repræsentetur inestimabilis: & si humanis sensibus estimetur. Ideo
uerus & tantus est. Cæterum quod uideri cōmuniter: quod comprehendere: quod estima
ri potest: minus est & oculis: quibus occupatur: & manibus: quibus contraminatur: & sen
sibus: quibus inuenitur: quod uero immensum est: soli sibi notum est: hoc quod est do
minum æstimari facit: dum æstimari non capit: ita enim uis magnitudinis: & notū homi
nibus obiecit: & ignotum: & hæc est summa delicti nolentium recognoscere: quem igno
rare non possunt: uultis ex operibus ipsius tot ac talibus: quibus continemur: quibus su
stinemur: quibus oblectamur: etiam quibus exterremur: uultis ex animæ ipsius testimo
nio comprobemus: quæ licet carcere corporis pressa: licet institutionibus prauis circūscri
pta: licet libidinibus & concupiscentiis euigorata: licet falsis diis exancillata: cum tamen
resipiscit: ut ex crapula ut ex somno: ut ex aliqua ualitudine: & sanitate suā patitur: deū
nominat hoc solo: quia proprie uerus hic unus deus bonus & magnus: & quod deus de
derit omnium uox est. Iudex quoq; cōtestatur: illum deus uidet: & deo cōmendo: & deus
mini reddet. O testimonium animæ naturaliter christianæ: deniq; pronuntians hæc non
ad capitolium: sed ad cœlum respicit. Nouit enim sedem dei uiui ab illo: & inde descēdit
sed quo plenius & impressius tam ipsum: q̄ dispositiones eius & uoluntates adiremus
instrumentum adiecit litteraturæ: si quid uelit de deo inquirere: & inquisito inuenire: & i
uento credere: & credito deseruire: uiros enim iusticiæ innocentia dignos deum nosse: &
ostendere a primordio in sæculum emisit spiritu diuino mundatos: quo prædicarent deū
unicum esse: qui uniuersa condiderit: qui hominem de humo instruxerit. Hic enim est ue
rus Prometheus: qui sæculum certis temporē dispositiōibus & exitibus ordinauit: exin
de quæ signa maiestatis suæ indicantis ediderit per imbres: per ignes: quas demerendo si
bi disciplinas determinauerit: quæ ignoratis & deseritis: sed obseruantibus his præmia de
stinari: & qui producto quo isto iudicaturus sit suos cultores in uitæ æternæ retributionē
prophanos in ignem æque perpetem suscitatis omnibus ab initio defunctis & reforma
tis & recensitis ad utriusq; meriti dispunctionē: hæc & nos risimus: aliquando de uestris
fuimus. fiunt non nascuntur christiani.

De prophetis, Caput. xvii.

q
Vos diximus prædicatores: prophetæ de officio profetandi uocantur: uoces eorū
itemq; uirtutes: quas ad finem diuinitatis edebant in thesauris litterarū manent
nec istæ latent. Ptolomeorum eruditissimus: quem Philadelphum supernomi
nant: & omnis litteraturæ sagacissimus cum studio bibliothecarum Pisistratum: ut opi
nor: emularetur: inter cætera memoriarum: quibus aut uetustas: aut curiositas aliqua ad
famam patrocinebatur: ex suggestu Demetri phalerei grāmaticorum tūc probatissimi:
cui præfecturam mandauerat: libros a iudeis quoq; postulauit proprias atq; uernaculas
litteras: quas soli habebant: ex ipsis enim & ad ipsos semper prophetæ perorauerant: sci
licet ad domesticam dei gentem ex patrum gratia hebrei retro qui nunc iudei:

De scripturis dominicis, Caput. xviii.

i
Gitur & litteræ hebrææ & eloquiū: Sed ne noticia uacaret: hoc quoq; Ptolomeo
a iudeis subscriptū est septuaginta & duobus interpretibus indultis: quos Me
nedemus quoq; philosophus prouinciæ iudex de sententiæ communionē susce
xit. affirmauit hæc uobis etiam aristæas ita in græcum stilum ex aperto monumento reli

quit. hodie apud Serapeum Ptolomei bibliothecæ cum ipsis hebraicis litteris exhibetur. Sed & iudei palam lectitant: uectigalis libertas uulgo aditur. Sabbatis omnibus, qui audierit: nueniet deum: qui etiam studuerit intelligere: cogetur & credere: primam instrumentis istis auctoritatem summa antiquitas uendicat: apud uos quoque religionis est istar: fidem de temporibus asserere: omnes itaque substantias: omnesque materias: origines ordines uenas ueterani cuiusque stili nostri gentes etiam plerasque & urbes insignes historiarum: & causas memoriarum: ipsas denique effigies litterarum indices custodesque rerum: & puto adhuc minus dicimus ipsos inque deos nostros: ipsa templa & oracula & sacra unius inter prophetæ scrinium sæculis uincit: in quo uidetur thesaurus collocatus totius iudaici sacramenti: & inde iam & nostri si quidem audistis. De Moyse propheta. Caput. xix.

i Nterim Moysem arguo in acho pariter etate est quadringentis pœne annis. Nã & septem milibus danaum & ipsum apud uos uetustissimum preuenit mille circiter cladem Priami antecedit: possem etiã dicere quingentis amplius & Homerũ habens quos sequar. ceteri quoque prophetæ & si Moyse posthumant: extremissimi tamen eorum non retrosiores reprehenduntur primoribus uestris sapiētibus legiferis & historicis.

De statu temporum. Caput. xx.

h Acc quibus ordinibus probari possint: non tam difficile est nobis exponere: quã enorme nec arduum. Sed interim longum multis instrumentis cum digitorum supputariis gesticulis assidendum est. Referenda antiquissimarum etiam gentium archiua egyptiorum caldeorum phœnicum: aduocandi eorum municipes: per quos notitia subministrata est: alioquin Manechon egyptius: & Berofus caldæus: sed & Hieronymus phœnix tyrii rex: Sectatores quoque eorum Mendefius: Ptolemæus & Menander Ephesius & Demetrius phalereus: & rex Iuba: & Appion: & Tallus: & si quis istos aut probat aut reuincit: Iudeus Iosephus antiquitatum iudaicarum uernaculus uindex: græcorum etiam censuales conferendi: & quæ quando sint gesta. aut conchatenationes temporum aperiantur: per quæ luceant annalium numeri: peregrinandum est in historias & litteras orbis & tamen quasi partem iam probationis intulimus: cum per quæ probari possint aspersimus: uerum differere prestat: ne uel minus persequamur festinando: uel diutius euagemur persequendo plus iam offerimus pro ista dilatione maiestatem scripturarum, si non uetustatem diuinas probamus si dubitatur antiquitas. ne hoc tardius aut aliunde discendum: coram sunt quæ docebunt: mundus & sæculum & exitus: quicquid agitur preñuntiabatur: quicquid uidetur audiebatur: quod terræ uorant urbes: quod insulas maria fraudant: quod externa atque interna bella dilaniant: quod regnis regna compulsant: quod fames & lues & locales quæque clades: & frequentium plerumque motium uastant: quod humiles sublimitate: sublimes humilitate mutantur: quod iusticia rarefcit: iniquitas increbrefcit. Bonarum omnium disciplinarum cura torpescit: quod etiam in officia temporum & elementorum munia exorbitantur: quod & monstris & portentis naturalium forma turbatur: prouidenter scripta sunt: dum patimur leguntur: dum recognoscimus probantur: idoneum opinor testimonium diuinitatis: ueritas diuinationis. Hinc igitur apud nos futurorum quoque fides tuta est: iam scilicet probatorum: quia cum illis quæ quotidie probantur predecabantur: eadem uoces sonant: eadem litteræ notant: idem spiritus pulsant: unum tempus est diuinationi futura prefati apud homines: si forte distinguitur dum expungitur: dum ex futuro presens dehinc ex presenti preteritum deputatur. Quid delinquimus oro uos futura quoque credentes qui iam didicimus illis per duos gradus credere:

De christo & quid christiani differant ab hebreis. Caput. xxi:

Ed quoniam edidimus antiquissimis iudeorum iustrumētis sectam istam esse
suffultam: quam aliquāto nouellam: ut Tiberii temporibus plerique sciunt pro
ficētibus uobis quoque fortasse an hoc nomine de statu eius retractetur quasi sub
umbraculo insignissime religionis certe licite aliquid proprię presumptionis abscondat:
uel quia præter ætatem neque de uictus exceptionibus: neque de solennitatibus dierum: neque
de ipso signaculo corporis: neque de consortio nominis cum iudeis agimus: quod utique o-
porteret si eidem deo manciparemur: Sed ut uulgus iam scit christum ut aliquem homi-
num qualem iudei iudicauerunt: quo facilius quis nos hominis cultores existimauerint.
uerum neque de christo erubescimus: cum sub nomine eius deputari & damnari iuuat: ne
que de deo aliquid præsumimus aliter. Neesse est igitur pauca de christo: ut deo totum:
Iudeis erat apud deum gratia: ubi & insignis iusticia: & fides originalium auctore: unde
illis & generis magnitudo & regni sublimitas floruit: & tanta felicitas: ut de dei uocibus
quibus edocebantur de promerendo deo: & non offendendo præmonerentur. Sed quan-
ta deliquerit fiducia patrum inflati ad declinandū deriuantes a disciplina in prophanum
modum: & si ipsi non confiterentur: probaret exitus hodiernus ipsorum dispersi palabū
di: & cœli & soli sui extorres uagantur per orbem sine homine sine deo rege: quibus nec ad
uenarum iure terram patriā saltem uestigio salutare conceditur: cum hæc illis sanctæ uo-
ces præminarentur: eadem semper omnes ingerebant fore: uti sub extremis curriculis sæcu-
li: ex oī iam gente & populo & loco cultores sibi allegeret deus multo fideliores: in quos
gratiā transferret pleniorē quidem ob discipline auctoris capacitatem uenit igitur qui
ad reformandam & illuminandam eam uenturus a deo prænunciabatur Christus ille fili-
us dei. Huius igitur gratiæ disciplinæque arbiter & magister illuminator atque deductor ge-
neris humani filius dei annuntiabatur. non quidē ita genitus: ut erubescat in filii nomine:
aut de patris semine non de sororis incesto: nec de stupro filię aut coniugis alienæ deum
patrem passus est: squamatū aut cornutum aut plumatum amatorē in auro cōuersum:
danaidis Iouis ista sunt numina uestra: Ceterum dei filius nullam de impudicitia habet
matrem: etiam quā uidetur habere nupserat. sed prius substantiam edisseram: & iam na-
tiuitatis qualitas intelligetur: iam ediximus deū uniuersitatē hanc mundi uerbo & ratioē
& uirtute molitū. Apud uestros quoque sapientes λογος id est sermonē atque rationem con-
stat artificē uideri uniuersitatis. Hunc. n. zeno determinat factitatorē quæ cuncta in disposi-
tione formauerit eundē & factū uocari: & deū & aiūm Iouis & necessitatē oīum rerum.
Hæc Cleantes in spiritu congerit: quæ pmeatorem uniuersitatis affirmat. Et nos aut ser-
moni atque ratioi. Itaque uirtuti per quæ oīa molitum deum ediximus: propriam substantiam
spiritum inscribimus: cui & sermo insit prænuntiati: & ratio assit disponēti: & uirtus præ-
sit pficienti. Hunc ex deo prolatū didicimus: & platione generatum: & iccirco filium: &
deum dictū ex unitate substantiæ. Nā & deus spiritus etiam cū radius ex sole porrigitur:
portio ex summa. Sed sol erit in radio: quia solis est radius: nec separatur substantia: sed ex-
tenditur. Ita de spiritu spiritus: & de Deo Deus. Ut lumen de lumine accensum manet i-
ntegra: & id defecta materiæ matrix. & si plures inde traduces qualitatē mutueris: ita & quod
de deo perfectum est. Deus est & dei filius: & unus ambo. Ita de spiritu spiritus: & de deo
deus modulo alternū numerū gradu non statu fecit: & a matrice non recessit: sed excessit.
Iste igitur dei radius: ut retro semp prædicabatur: delapsus in uirginē quādā & in utero
eius caro figuratus nascitur hō deo mixtus: caro spū instructa nutritur: adolescit: affat:
docet: opatur: & christus est. Recipite interim hæc fabulā: similis est uōis dū ostēdimus quō
christus pberetur: & quæ penes nos eiusmodi fabulas emulas ad destructionē ueritatis istius

modi p̄ministrauerint. Sciebāt & iudei uētus eē christū. s. q̄bus p̄phetę loq̄bātur. nā & nūc ad uētū eius expectāt: nec alia magis inter nos & illos cōpulsatio ē: q̄ q̄ iam uenisse nō credūt. Duobus. n. aduentibus eius significatis: primo qui iam expunctus est in humilitate cōditionis humane. Secundo q̄ cōcludendo saculo iminet ī sublimitate diuinitatis exercit. Primū nō intelligendo. Secundū quem māifestius prādicatū sperant unum existima uerunt: nec. n. intelligerent pristinū credituri si intellexissent: & cunsequuturi saltem si credidissent: meritū fuit delictū eorū. Ipsi legunt ita scriptū mulctatos se sapientia: & intelligentia: & oculorū: & aurium fruge. Quem igitur solū hoīem modo p̄sumpserāt de humilitate: sequebatur uti magnū estimarent de potestate cū illo uerbo demonia de hominibus excuteret: cecos illuminaret: leprosos purgaret: paraliticos restringeret: mortuos deniq; uerbo redderet uitę: elementia ipsa famularent: cōpescēs p̄cellas: & freta ingrediens: ostendēs sese uerbū dei. i. λογος. illud primordiale primogenitū uirtute & ratioe comitatū: & spiritu instructū eundē q̄ uerbo oīa & faceret & fecisset. Ad doctrinā uero eius qua reuincebātur magistri primoresq; iudeorū ita exaspabantur: maxime q̄ ad eū ingens multitudo deflecteret: ut postremo oblatū p̄tio P̄llato syriam tunc ex p̄te romana p̄curantī uiolentia suffragiorū in crucē iesum dedi sibi extorserint. prādixerat & ipse ita facturos parū si nō & p̄phetę retro etiam tamē suffixus multa mortis illius p̄pria ostendit insignia. Nā sp̄m cum uerbo sponte demisit p̄uento carnificis officio. Eodē momēto dies mediū orbē signante sole subducta est. Deliquit utiq; putauerūt: q̄ id quoq; sup christo prādicatum nō scierūt: & tamē eū mūdi casum relatū in archiuis uestris habetis. tunc iudei detra ctum & sepulchro conditū magna etiam militari manu custodia diligētia circūfederūt: ne q̄a prādixerat tertia die resurrecturū se a morte: discipuli furto amoliti cadauer fallerēt suspectos. Sed ecce die tertia concussa repente terra: & mole reuoluta: quę obstruxerat sepulchre: & custodia pauore disiecta: nullis apparentibus discipulis nihil in sepulchro re p̄tum est: p̄terq̄ exuuię sepulti: nihilominus tamen primores quorū intererat: & scelus di uulgare: & populū uectigalē: & famularem sibi a fide reuocare: surreptum a discipulis iactitauerūt. nā nec ille se in uulgus eduxit ne impii errore liberarentur: ut & fides nō medio cri premio destinata difficultate constaret. Cū discipulis aut q̄busdam apud galileam iudeę regionem ad. xl. dies egit: docens eos quę docerent: dehinc ordinatis eis ad officium prādicandi per orbem circumfusa nube in cœlum est receptus: multo melius q̄ apud uos asseuerate de Romulo proculi solent: ea omnia super Christo Pilatus & ipse iam pro sua cōscientia christianus Cæsari tunc Tiberio nuntiauit. Sed & cæsares credidissent sup christo: si aut cæsares nō essent saculo necessarii: aut si & christiani potuissent esse cæsares. Discipuli quoq; diffusi per orbem ex p̄cepto magistri dei paruerunt: qui & ipsi a iudeis insequentibus multa perpeffi: utiq; pro fiducia ueritatis libenter. Romę postremo per Nero nis seuitiam sanguinem christianum seminauerunt. Sed monstrauius uobis idoneos testes christi ipsos illos quos narratis: multum est si eos adhibeam: ut credatis christianis: propter quos nō creditis christianis.

De christo & deo omnipotente. Caput. xxii.

Nterim hic est ordo nostrę institutionis hunc edidimus & sectę & nois censum cū suo auctore: nemo iam infamiā incutiat: nemo aliud existimet. quia nec fas ē ulli de sua religione mētiri. ex eo. n. qđ aliud a se coli dicit q̄ colit negat qđ colit. & culturā & honorē in altes; trāsfert. & transferēdo iā nō colit. qđ negauit dicimus & palā dicimus. & uobis torquetibus lacerati & cruēti uociferamur. Deū colimus p̄ christū illum hoīem: putate per eum & in eo se cognosci uult deus & coli ut iudeis respōdeamus: & ipsi deum p̄ hominem mosem colere didicerunt: ut gręcis occurram Orpheus pieriæ mu

seus athenis Melampus agris Trophraus boetiae initiationibus homines obligauerunt: ut ad uos quoque dominatores gentium aspiciam homo fuit Pompilius Numa qui romanos operosissimis superstitionibus oneravit: licuerit & christo commentari diuinitatem rem propriam: non quia rupices & adhuc feros homines multitudini tot numinum demendorum attonitos efficiendo ad humanitatem temperaret quod Numa. Sed qui iam expolitos: & ipsa urbanitate deceptos in agnitionem ueritatis ocularet. Quærite ergo si uera est ista diuinitas christi. Si ea est qua cognita quis reformetur ad bonum: sequitur ut false renuntietur: comperta in primis illa omni ratione: quæ delitescens sub nominibus & imaginibus mortuorum quibusdam signis & miraculis & oraculis fidem diuinitatis operatur: atque adeo dicimus esse substantias quasdam spirituales: nec nouum est nomen. Sciunt demones philosophi Socrate ipso ad demonii arbitrium expectante. Quidni? cum & ipsi demonium adhesisse a pueritia dicatur: dehortatorum plane a bono omnes sciunt poetæ: etiam uulgus indoctum in usum maledictis frequentant. Nam & Sathanam principem huius mali generis: proinde de propria conscientia animæ eadem ex sacramenti uoce pronunciat. Angelos quoque etiam Plato non negauit: utriusque nominis testes esse: uel magi asserunt. Sed quomodo de angelis quibusdam sua sponte corruptis corruptior gens demonum euaserit damnata a deo cum generis auctoribus: & cum eo quem diximus principe apud litteras sanctas ordo cognoscitur. Nunc de operatione eorum satis erit exponere: operatio eorum est hominis euersio: sic malicia spiritualis a primordio auspicata est in hominis exitium. Itaque corporibus quidem & ualitudines infligunt: & aliquos casus acerbos animæ uero repentinos & extra ordinarios per uim excessus: suppetit illis ad utramque substantiam hominis alendam subtilitas & tenuitas sua multum spiritalibus uiribus: licet & inuisibiles & insensibiles in affectu potius quam in actu suo appareant: si poma si fruges nescio quod aure latens uitium in flore præcipitat: in germine exanimat: in pubertate conuulnerat: ac si cæca ratione tentatus aer pestilentes haustus suos effundit. Eadem igitur obscuritate contagionis aspiratio demonum & angelorum mentis quoque corruptelas agit furoribus & amentis fœdis: ac sceuis libidinibus cum erroribus uariis: quorum iste potissimus quoque eos istos captis & circumscriptis hominum mentibus comedat: ut & sibi pabula propria nidoris: & sanguinis percuret simulachris imaginibus oblata: & quæ illi accuratior pascua est: quam hominem e cogitatu ueræ diuinitatis auertat præstigiis falsis: quas & ipsas quomodo ut operetur: expediam. Omnis spiritus ales est. Hoc Angeli & Demones. Igitur memento ubique sunt. Totus orbis illis locus unus est: quid ubi geratur tam facile sciunt quam enuntiant uelocitas diuinitas creditur: quia substantia ignoratur: si & auctores interdum uideri uolunt eorum quæ annuntiant: & sunt plane malorum non nunquam bonorum tamē non uel dispositiones etiam dei: & nunc prophetis concionantibus excerpunt: & nunc lectioibus resonantibus carpunt. Ita & hinc sumentes quasdam temporum sortes emulantur diuinitatem dum furantur diuinationem. In oraculis autem quo ingenio ambiguitates temperent in euentus sciunt creæsi: sciunt pyrthi: cæterum testudinem decoqui cum carnibus pecudis pithius eo modo renuntiavit: quo supra diximus: momento apud Lydiam fuerat habens de incolatu aeris & de uicinia siderum & de comertio nubium celestes sapere paraturas: ut & pluias quas iam sentiunt repromittant: beneficii plane & circa curas ualitudinum: lædunt. n. primo: dehinc remedia præcipiunt ad miraculum noua siue contraria: postquam desinunt ledere & curasse creduntur. Quid ergo de cæteris ingeniis uel etiã uiribus fallaciæ spiritualis edisserat: Fantasmata castroꝝ & aquam cribro gestatam: & nauem cingulo promotam: & barbã tactu irufatã: & numina lapides crederentur: & deus uetus non quæreretur.

De fantasmatibus magice & demoniis. Caput. xxiii.

Orro si & magi fantasmata edunt: etiam defunctorum infamant animas: Si pueros in eloquii oraculi elidunt. Si multa miracula circulatoriis prestigiis ludunt. Si & somnia immittunt habentes semel inuitatorum angelorum & demonum: assistentem sibi potestatem per quos & capræ & mensæ diuinare consueuerunt: quâto magis ea potestas de suo arbitrio: & pro suo negotio studeat totis uiribus operari quod alienæ præstant negociationi: aut si eadem & angeli & demones operantur: quæ & dii uestri: ubi est ergo præcellentia diuinitatis: quam utiq; superiorem omni potestate credendū est: non ergo dignius præsumuntur ipsos esse: qui se deos faciant: cum eadem edant: quæ faciunt deos credi: quam pares angelis & demonibus. deos esse locorum differentia distinguitur: opinor ut a templis deos existimetis: quos alibi deos non dicitis: ut aliter dementare uideatur: qui sacras turres peruolat: aliter qui tecta uiciniæ transilit: & alia uis pronuntietur in eo qui genitalia uel lacertos: alia qui sibi gulam prosecat: cum par exitus furoris & una ratio est inuestigationis. Sed hæctenus uerba iam hinc demonstratio rei ipsius: qua ostendemus unam esse utriusq; nominis qualitatem: edatur hic aliquis sub tribunalibus uestris quem demone agi constet iussus a quolibet christiano loqui spiritus ille tam se demonem confitebitur de uero: q̄ alibi deum de falso. Aequè producat̄ aliquis ex his qui de deo pati existimatur: qui aeris malentes numen de nidore concipiunt: qui ructando curatur: qui anelando profantur: Ista ipsa uox celestis pluuiarum pollicitatrix. Iste ipse Aesculapius medicinarum demonstrator alia de morituris socordio & denatio: & Aesclepiodoro sumministratur: nisi se demones confessi fuerint christiano mentiri: non audentes ibidem illius christiani procacissimi sanguinem fundite: qd̄ isto opere manifestius: qd̄ hac probatione fidelius: simplicitas ueritatis in medio est: uirtus illi sua assistit: nihil suspicari licebit magia: aut aliqua eiusmodi fallacia fieri dictis nō dicetis: si oculi uestri & aures præmisserint uobis: quid autem inniti potest aduersus id quod ostenditur nuda sinceritate si altera pte uere dei sunt: cur sese demonia mentiuntur: an ut nobis obsequantur? Iam ergo subiecta christiani diuinitas uestra, nec diuinitas deputanda est: quæ subdita est homini. & si quid ad dedecus facit emulis suis: si altera parte demones sunt uel angeli. cur se alibi pro diis agere respondent? Nam sicut illi qui dii habentur demones se dicere noluerunt. si uero dii essent. s. ne de maiestate se deponerent. Ita & isti quos directo demones nostis nō auderent alibi pro diis agere. si aliqui omnino dii essent. quorum nominibus utuntur. uerentur. n. abuti maiestate superiore sine dubio & timedorum. ideo nulla est diuinitas ista q̄ tenetis. q̄ si esset neq; a demoniis affectaretur in cōfessione neq; a diis negaretur. cū ergo utraq; pars concurrat in cōfessionem deos esse negans. agnoscite enim genus esse. i. demonas. uerum utrobique iam deos querite. quos cum præsumpseratis demonas esse cognoscitis. eadem uero opera nostra ab eisdem diis uestris non tantum hoc detegentibus. q̄ neq; ipsi dii sint. neq; ulli alii. etiam illud in continenti agnoscitis quid sit uere deus: & an ille. & an unicus quem christiani profiteamur. & an ita credendus colendusq; ut fides ut disciplina disposita est christianorū. Dicet̄ ibidem & q̄s ille christus cum sua fabula: Si homo cōmunis conditionis. si magnus. si post mortē de sepulchro a discipulis surreptus. Si nūc deniq; penes iferos. si nō i cœlis potius. & inde uerturus cū totius mūdi motu cū horrore orbis. cū planctu oīum: si nō christianorū. ut dei uirtus. & dei spiritus. & sermo. & sapia. & ratio. & dei filius qd̄cūq; ridetis: rideat̄ & illi uobiscū: negent christū oēm ab euo aiām restituito corpore iudicatur. Dicant hoc p̄ tribunali si forte Minoen & Radamanthum secundū consensum Platonis & poetarū hoc esse sortitos: suæ saltem ignominie & damna

tionis notam refutent. Renuntiant se immundos spiritus esse: quod uel ex pabulis eorum sanguine: & fumo: & putidis rogis pecorum: & impuratissimis linguis ipsorum uatum intelligi debuit. Renuant ob maliciam prædamnatos se in eundem iudicii diem cum oibus cultoribus & opationibus suis. At quin ois hæc nostra in illos dominatio & potestas dominatione christi ualeat: & de cõmemoratione eorũ quæ sibi a deo per arbitrum christũ imminetia expectant: christum timentes in deo & deum in christo subiiciuntur seruis dei & christi: ita de contractu deq; afflatu nostro contemplatione & repræsentatione ignis illius correpti: etiam de corporibus nostro imperio excedunt inuicti: & dolentes: & uobis præsentibus erubescens: credite illis quum de se loquuntur: qui mentientibus creditis: nemo ad suum dedecus mentitur: quin potius ad honorem: magis fides proxima est aduersus semetipsos confitentes: q̃ p̃ semetipsis negantes. Hæc deniq; testimonia deorũ uestrorum christianos facere consueuerunt: q̃ plurimum illis credendo in christo domino credimus. Ipsi litterarum nostrarum fidem accendunt. Ipsi spei nostre fiduciam edificant: colitis illos quos sciam etiam de sanguine christianorum. Nollent itaq; uos tam fructuosos tam officiosos sibi admittere: uel ne a nobis quandoq; christianis fugentur: si illis sub christiano uolente uobis ueritatem probare: mētiri liceret: omnis ista confessio illorum: qua se deos negant esse: quaq; non aliũ deum respondent præter unum cui nos mancipamur: satis idonea est ad depellendum crimen læsæ maxime romanæ religionis. Si. n. non sunt dei p̃ certo: nec religio p̃ certo est: si religio nõ est: nec p̃ certo rei sumus læsæ religiõis. At e cõtrario in uos exprobatio resultauit: qui mendacium colentes ueram religionem ueri dei nõ modo negligendo qñ insup expugnando in uegẽ cõmitis crimen ueræ irreligiositatis. Nã ut constare illos deos esse: nõne conceditis de estimatione cõmuni aliquem esse sublimiorem & potentiorẽ uelut principem mũdi p̃fectæ p̃ritiæ maiestatis: nã & sic pleriq; disponunt diuinitatem ut impium summe dominatiõis esse penes unum: officia eius penes multos uelint: ut Plato Iouẽ magnũ i cœlo comitatũ exercitu describit deorũ pariter & demonum. Itaq; oportere & procurantes & præfectos & præsides pariter suscipi: & tamẽ quod facinus admittit: qui magis ad Casarem promerendũ & operam & spem suam transfert: nec appellationem dei ita ut imperatoris in aliquem principem confitetur cum capitale eẽ iudicetur alium præter Casarem & dicere & audire: colat alius deum: alius Iouem: alius ad cœlum supplices manus tendat: alius ad aram fidei manus alius si hoc puratis nubes numeret orãs: alius lacũaria alius suam animam deo suo uoueat: alius hirci. Videte. n. ne & hoc ad irreligiositatis eulogiũ cõcurrat adimere libertatẽ religiõis & interdicerẽ optionẽ diuinitatis: ut non liceat mihi colere quẽ ueli: sed cogar colere quẽ noli. Nemo se ab inuito coli uolet: ne hõ qdem: atq; ideo & ægyptiis p̃missa est: tam uanẽ superstitionis potestas auiibus & bestiis consecrandis: & capite damnandi: qui aliquem huiusmodi deum occiderit. Vnicuiq; etiam prouinciæ & ciuitati suus deus est: ut Syriæ Astartes: ut Arabiæ Diasares: ut Norici Tibilenus: ut Aphricæ celestus: ut Mauritanie Reguli sui romanas ut opinor prouincias edidit: nec tamen romanos dominos earum: quia Romẽ non magis coluntur: q̃ qui per ipsam quoq; Italiam municipali consecratione censentur crustumenensium Deluentinus: narniensium Viridianus: æsculanorum Ancharia: Volsinientium Norcia: oriculanorum Valentia: Sutrinorum Norcia: Faliscorum in honorem patris curis: & accepit cognomen Iuno. Sed nos soli arcemur a religionis proprietate. Ledimus Romanos nec romani habemur: qui non romanorum deum colimus: bene q; omnium deus est: cuius uelimus aut nolimus omnes sumus. Sed apud uos quod ius colere ius est præter deum uerum: quasi non hic magnus omnium sit deus. cuius omnes sumus.

De religione romanorum. Caput. xxxiii.

Atis mihi quidem uideor probasse de falsa & uera diuinitate: cum demonstraui quemadmodum probatio cōsistat non modo disputatiōibus nec argumentationibus: sed ipsorū etiam testimoniis quos deos creditis: ut nihil iam ad hanc cām sit retractandum. Quoniam tamen romani nominis proprie mentio occurrit: non omit- tam cōgressionem: quam puocat illa p̄sumptio dicentium: romanos p̄ merito religio- sitatis diligentissime intantum sublimitatis elatos ut orbem occuparint: & adeo deos eē: ut p̄ter ceteros floreat: qui illis officium p̄ter ceteros faciant. s. ista merces a romāis diis pro gratia expensa est: Sterculus: & Muchunus & Laurentina puexit impium pere- grinos enim deos non putem extraneæ genti magis fautum uoluisse q̄ suæ & patrium so- lum in quo nati adulti nobilitati sepultiq̄ sunt transfretanis dedisse: unde Cybele si urbē Romanam: ut memoriam Troiāi generis adamauit: uernaculi sui scilicet aduersus archi- uorum arma p̄tecti: si adulteros transire prospexit: quos sciebat gr̄ciam phrygiæ debel- laticem subacturos. Itaq; maiestatis suæ in urbem collatæ grande documentum nostræ etiam etatis proposuit: cum. M. Aurelio apud Syrinium reipu. exempto die. xvi. calen. aprilis. Archigallus ille sanctissimus die. ix. calen. earundem quo sanguinem impurū lacer- tos quoq; castrando libabat pro salute imperatoris Marci iam interpreti solita eque impe- ria mādauit. O nuntios tardos: o somniculosa diplomata: quorū uicio excessum impato- ris nō ante Cybele cognouit: ne deam talem riderent christiani: sed nō statī & Iuppiter cre- tam suam romani fascibus cōcuti sineret: oblitus antrum illud ideum & era corybantia: & iucundissimum illic nutricis suæ odorem: nōne omni capitolio tumulum suum p̄po- suisset: ut ea potius orbi terræ p̄celleret: quæ cineres Iouis texit: uellet Iuno p̄unicā urbē posthabitam Samo dilectam ab Aeneada: utiq; genere deleri: quod sciā hic illius arma: hoc currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse. Si qua fata sinant: iam tū tenditq; fouetq;. Misera illa coniunx Iouis & soror aduersus fata non ualuit: plane fato stat iuppiter ipse. Nec tantum tamen honoris romani dicauerunt fati deditibus sibi Carthaginem aduer- sus destinatum: uotumq; Iunonis quantum prostitutissime lupē Laurentinæ.

De regno deorum. Caput. xxy.

Lures deos uestros regnasse certum est. Igitur si cōferendi impii tenet potestātē cum ipsi regnarent a quibus acceperant eam gratiā: q̄ coluerat Saturnus & Iuppi- ter aliquem opinor Stercolum: Sed romāi postea cū indigenis cultoribus suis: etiam si qui nō regnarunt: tamē regnabatur ab aliis nondū cultoribus suis: ut qui nōdum dii habebātur. Ergo aliorū est regnū dare: q̄a regnabatur multo anteq̄ isti dii inciderētur: sed q̄ uanum est fastigiū romani nominis religiositatis meritis deputare: cum post impi- um siue adhuc regnū religio p̄fecerit: Age iam rebus religio p̄fecerit: nā & si a Numa cō- cepta est curiositas supersticiosa: nōdū tamen aut simulachris: aut tēplis res diuina apud ro- manos cōstabat: frugi religio & pauperes ritus: & nulla capitolia certantia ad ccelū: sed te- meraria de cespite altaria & uasa adhuc samia: & nidor ex illis: & deus ipse nusq;: Nōdum an. tunc ingenia gr̄corū atq; thuscorū fingendis simulachris urbē inundauerāt. Ergo nō ante religiosi romani q̄ magni. Ideoq; nō ob hoc magni q̄a religiosi. At quin quomodo ob religionem magni quibus magnitudo de irreligiositate p̄uenit: ni fallor. n. omne regnum uel impium bellis queritur & uictoriis propagatur: porro bella & uictoriæ captis & euer- sis plurimū urbibus constant. Id negocium sine deorū iniuria nō est: cēdem strages mœ- nium & templorum: pares cēdes ciuium & sacerdotū. Nec dissimiles rapinæ sacræ diui- tiarū & p̄phanarū: tot igitur sacrilegia romanorū quot trophea: tot de diis quot de gētibus

triumphi: tot manubiaz quod manent adhuc simulachra captiuorum deorum: & ab hostibus ergo suis sustinent adorari: & illis imperium sine fine decernunt: quorum magis iniurias quam adulationes remunerasse debuerant. Sed qui nihil sentiunt: tam impune leduntur quam frustra coluntur: certe non potest fidei conuenire: ut religionis meritis excreuisse uideantur: qui ut suggestimus religionem: aut laedendo creuerunt: aut crescendo laeserunt etiam illi quorum regna conflata sunt in impium romani summam: cum ea amitterent sine religionibus non fuerunt.

De regno dei. Caput. xxvi.

Idete igitur ne ille regna dispenset: cuius est & orbis qui regnatur & homo ipse qui regnat: ne ille uices dominationum ipsis temporibus in seculo ordinauerit: qui ante omne tempus fuit: & saeculum corpus temporum fecit: nec ille ciuitates extollat aut deprimat: sub quo fuit aliquando sine ciuitatibus genus hominum. Quid erratis: prior est quibusdam diis suis. Siluestris Roma ante regnauit: quam tantum ambitum capitolii extrueretur. Regnauerunt & babilonii ante pontifices: & Medii ante. xv. uiros: & Aegyptii ante Salios: & Assyrii ante Lupercos: & Amazones ante uirgines uestales. Postremo si romanae religiones regna praestant nunquam retro iudea regnasset despectrix communium istarum diuinitatum cuius & deum uictimis. & templum donis: & gentem foederibus aliquandiu romani honorastis: nunquam dominaturi eius si deo non deliquisset: ultimo in christum. Satis haec aduersus intentionem laesae diuinitatis: quo non uideamur ledere eam quam ostendimus non esse.

De spiritu demoniaco. Caput. xxvii.

igitur puocati ad sacrificandum obstruimus gradum pro fide conscientiae nostrae: qua certi sumus ad quos ista pueniant officia sub imaginum praestititione & humanorum nominum consecratione. Sed quidam dementiam existimant: quod cum possimus & sacrificare in praesenti & illaesi abire manente apud animum proposito obstinationem saluti praeferamus. Datis. scilicet. consilium quo uobis abutamur: sed agnoscimus unde talia suggerantur: quis totum hoc agitet: & quomodo nunc astutia suadendi: nunc duricia saeuendi ad constantiam nostram deiiciendam operetur: Ille. scilicet. spiritus demoniacae & angelicae paraeturae: qui noster ob diuortium emulus: & ob dei gratiam inuidus de meritis uestris aduersus nos praeliatur: occulta inspiratione modulatis & subornatis ad omnem quam in primordio exorsi sumus: & iudicandi peruersitatem & saeuendi iniquitatem. Nam licet subiecta sit nobis tota uis demonum: & eiusmodi spiritum: ut nequam tamen & serui metu nonnunquam contumaciam miscent: & ledere gestiunt: quos alias uerentur: odium. nam. etiam timor spirat praeterquam & desperata conditio eorum ex praedanaone solatium reputat fruendae itere malignitatis de penae mora: & tamen apprehensi subiguntur & conditioni suae succidunt: & quos de longinquo oppugnant de proximo obsecrant. Itaque cum uice rebellantium ergastulorum siue carcerum uel metallorum: uel hoc genus penalis seruitutis erumpunt: aduersum nos in quorum potestate sunt: certi & impares se esse & hoc magis perditos ingratis resistimus: & aequales repugnamus: perseverantes in eo quod oppugnant: & illos nunquam magis detriumphamus quam cum pro fidei obstinatione danamur.

De regno imperatoris. Caput. xxviii.

Quoniam autem facile iniquum uideretur liberos homines inuitos urgeri ad sacrificandum. Nam & alias diuinae rei faciende libens animus inducitur: certe ineptum existimaretur: si quis ab alio cogeretur ad honorem deorum quos ultro sui causa placare deberet: ne premano esset iure libertatis dicere. Nolo mihi Iouem propitium: Tu qui es: me conueniat Ianus iratus ex qua uelit fronte. Quid tibi mecum est formati estis ab iisdem utique spiritibus uti nos pro salute imperatoris sacrificare cogatis & imposita est tam uobis necessitas cogendi quam nobis obligatio periclitandi. Ventum est igitur ad secundum titulum

lum lese augustioris maiestatis. Si quidem maiore formidine & calidior timiditate Cæsarem obseruatis quàm ipsum de olympo Ioue est merito si sciatis. Quis enim ex uiuentibus non cuiuslibet mortuo potior? Sed ne hoc uos ratione facitis potius quàm respectu presentaneæ potestatis. A deo & in isto irreligiosi deos uestros erga. Deprehendimini: cum plus timoris humano dominio dicatis citius denique apud uos per omnes deos quàm per unum genium Cæsaris peccatur.

An possint prodesse Idola. Caput. xxviii.

Onstet igitur prius si isti quibus sacrificatur salutem imperatoribus uel cuiuslibet homini impetiri possunt. & ita nos crimini addicite. Si angeli aut Demones substantia pessimi spiritus beneficium aliquod operantur: si perditum conseruant: si damnati liberant: si denique quod conscientia nostra est: mortui uiuos tuentur. Nam utique suas primo statuas & imagines & cædes tuerentur: quæ ut opinor Cæsarium milites excubiis salua præstant: puto aut hæc ipse materia de metallis Cæsare ueniunt: & rota templi de nutu Cæsaris constant: multi denique Dii habuerunt Cæsarem iratum. Facit ad causam si & propitiu cum illis aliquid liberalitatis aut priuilegii confert. Itaque sunt in Cæsaris potestate cuius & toti sunt quomodo habebunt salutem Cæsaris in potestate: ut eam præstare posse uideantur quam facilius ipsi a Cæsare consequuntur.

De potestate Imperatorum. Caput. xxx.

Deo ergo comittimus in maiestatem Imperatoris quia illos nos subicimus rebus suis: quia non ludimus de officio salutis ipsorum qui eam non putamus in manibus esse plumbatis. Sed uos religiosi qui eam queritis ubi non est petitis a quibus dari non potest preterito eo in cuius est potestate: Insuper eos debellatis qui eam sciunt petere: qui est possint impetrare: dum sciunt petere. Nos enim pro salute Imperatorum deum uocamus eternum deum uerum & deum uiuum: quem & ipsi Imperatores propitium sibi preter ceteros malunt: Sciunt quis illis dederit imperium: sciunt qui homines: quis & anima sentiunt eum deum esse solum: in cuius solius potestate sunt: a quo sunt secundi: post quem primi ante omnes & super omnes deos: qui diu cum super omnes homines qui utique uiuunt & mortuis antistant cogitant quousque uires imperii ualeant & ita deum intelligunt aduersus quem ualere non possunt pro eum ualere se cognoscunt: celum denique debellat Imperator: celum captiuum triumpho suo inuehat: celo mittat excubias: celo uectigalia imponat. Non potest: ideo magnus est: quia celo minor est: illius enim est ipse cuius & celum est: & omnis creatura: inde est imperator unde & homo: antequam imperator: inde potestas illi. unde & spiritus illuc suscipientes christiani manibus expansis quia innocuis: capite nudo quia non crubescimus: denique sine monitore: quia de pectore oramus: precantes sumus omnes semper pro omnibus: imperatoribus uitam illis prolixam: impium securam: domum tutam: exercitus fortes. senatum fidelem: populum probum: orbem quietum: & quecumque hominis & Cæsaris uota sunt. Hæc ab alio orare non possum: quia a quo scio me consequutur: quoniam & ipse est: qui solus præstat: & ego sum cui impetrare debetur famulus eius qui eum solum obseruo: qui ei offero optimam & maiorem hostiam: quam ipse mandauit: orationem de carne pudica de anima innocenti de spiritu sancto profectam. Non granathuris unius assis aradice arboris lachrymas: nec duas meri guttas nec sanguinem reprobis hominis mori optantis: & post omnia inquinamenta: etiam conscientiam spurcam: ut mirer: cum hostie probentur: penes uos a uitiisissimis sacerdotibus cum quibus præcordia potius uictimæ quàm ipsorum sacrificantium examinatur. Sic itaque nos ad deum expansos ungule fodiant cruces suspendant: ignes lambant gladii guttura detruncet bestie insiliant: paratus est ad omne supplicium ipse habitus orantis christiani. Hoc agite boni præsides: extorquete animam deo supplicante pro imperatore: his erit crimen. ubi ueritas & dei deuotio est.

De oratione pro inimicis. Caput. xxxi.

Dulati nunc sumus Imperatori: & mentiti uota quę diximus ad euadendam. s.
a uim plane perficit ista fallacia. Admittitis enī nos probare quodcunq; defendimus.
Qui ergo putaueris nihil ad nos de salute Cęsarę curare. Inspice dei uoces litte-
ras nostras quas neq; ipsi supprimimus: & pleriq; casus ad extraneos transferunt. Scito-
re ex illis preceptum esse nobis ad redundantiam benignitatis: etiam pro inimicis deū ora-
re: & persecutoribus nostris bona precari: q; magis inimici & persecutores christianorum
q̄ de quorum maiestate conuenimur in crimē: sed etiam nominatim atq; manifeste: orate
inquit pro Regibus & pro principibus & potestatibus ut oīa tranquilla sint: uobiscum
enim concutitur Imperium concussis etiam cęteris membris eius: utiq; & nos licet extra-
nei a turbis estimemur in aliquo loco casus inuenimur.

Item pro Imperio & potestate Romanorum. Caput. xxxii.

e St & alia maior necessitas nobis orandi pro imperatoribus: etiam pro omni sta-
tu Imperii: rebusq; romāis q; uim maximā uniuerso orbi iminentē ipsamq; clau-
sulam seculi: accerbitates horrendas cōminātem Romani imperii cōmeatu scimus retar-
dari. Itaq; nolumus experiri: & dum precamur differri. Romanę diuturnitati fauemus.
Sed & iuramus sicut nō p̄ genios cęsarum ita p̄ salutem eorū quę est augustior omnibus
geniis: Nescitis genios demonas dici: & inde diminutiua a uoce demonia. Nos iudicium
dei suspicimus in Imperatoribus qui gentibus illos præfecit: id in eis scimus esse quod de-
us uoluit & pro magno adiuuamento habemus. Cęterę demonas. i. genios adiuuare con-
sueuimus ut illos de hominibus exigamus non deierare ut illis honorem diuinitatis con-
feramus. De Imperatore Caput. xxxiii.

Ed quid ego amplius de religione atq; pietate christiana in Impatore qua necesse
est. Suspiciamus ut eum quē dominus noster elegerit: ut merito dixerim noster
est magis Cęsar ut a nostro deo constitutus: Itaq; ut in eo plus: ego illi operor i
salutem: Si quidem non solum ab eo postulo eam qui potest prestare: aut quod talis po-
stulo: qui merear impetrare. Sed etiam q; temperans maiestatem Cęsarıs infra deum ma-
gis illum cōmendo deo cui soli subiicio. Subiicio autem cui non adæquo. Non enim deū
imperatorem dicam: uel quia mentiri nescio: uel quia illum deridere non audeo: uel quia
nec ipse se deum uolet dici: si homo sit interest homini deo cedere. Satis habebat appella-
ri Imperator. Grande & hoc nomen est: quod a deo traditur: negat illum imperatorem q;
deum dicit: nisi homo sit non est Imperator. Hominem se esse etiam triumphans in illo
sublimissimo curru admonetur. Suggestur enim ei a tergo. Respice post te. Hominem
memento te. etiam utiq; hoc magis gaudet: tanta se gloria corruscare ut illi admonitio cō-
ditionis sue sit necessaria. Minor erat si tunc deus diceretur. Maior est qui reuocatur ne
se deum existimet. De Augusto Imperatore Caput. xxxiiii.

a Vgustus imperii formator ne dominum quidem dici se uolebat: & hoc enim dei
est cognomen. Dicam plane impatorem dominū sed more cōi. Sed q̄do non co-
gor ut dominū dei uice dicā. Cęterę liber sum illi. Dominus. n. meus unus ē de-
us oīpotens æternus: idem q; & ipsius q; pater patrię ē: quō dominus ē. Sed & gratius no-
men ē pietatis q; ptācis: etiam familię magis patres q; domini uocātur: tanto abest: ut im-
pator deus debeat dici: quod nō pōt credi nō modo turpissima: sed & pnciosa adulatio: et
tanq; si habeas impatorem alterę appelles: nōne maximam & inexorabile offensam cōtra
hes: eius q; habuisti: etiam ipsi timendam quę appellasti: esto religiosus in deum qui uis il-
lum propitium impatori: desine alium deum credere: atq; ita & hunc deum dicere. cui deo
opus est: si nō de mendacio erubescit adulatio: eiusmodi hominem deum appellans: time-
re saltem de infauito. Maledictum est ante Apotheosin deum Cęsarem nuncupare.

De solennibus cesarum. Caput. xxxv:

Propterea igitur publici hostes christiani: quia impatoribus neque uanos neque me-
p tientes neque temerarios honores dicant: quia uere religionis hoies etiam solennia
eorum conscientia potius quam lasciuia celebrant grande uidelicet officium focos & cho-
ros in publicum educere: uicatim epulari: ciuitatem tabernę habitu abolefacere: uino lutum
cogere: cateruatim cursitare ad iniurias: ad impudentias ad libidinis illecebras siccine ex-
primitur publicum gaudium per publicum dedecus. Hęc sine solennes dies principum decent:
quę alios dies non decent: qui obseruat disciplinam de Cesaris respectu: hi eam propter Cę-
sarem deserunt: & malorum morum licentia pietas erit: occasio luxurię religio deputabitur.
O nos merito damnandos: cur. n. uota & gaudia Cesarum casti & sobrii & probi expungi-
mus: cur die leto non laureis postes obumbramus: nec lucernis diem infringimus: honesta-
res & solennitate publica exigente inducere domui tuę habitum alicuius noui lupanaris:
uelim tamen in hac quoque religione secundę maiestatis: de qua in secundum sacri legium conue-
nimur christiani non celebrando uobiscum solennia cesarum: quo more celebrari nec modestia nec
uerecundia nec pudicitia permittunt. Sed occasio uoluptatis magis quam digna ratio persuasit fi-
dem & ueritatem nostram demonstrare: ne forte & istis deteriores christiani deprehendan-
tur: quod nos nolunt romanos haberi. Sed ut hostes principum romanorum ipsos quirites ipsam
uernaculam septem collium plebem conuenio an alicui cesari suo parcat illa lingua Roma-
na: Testis & tyberis & scholę bestiarum. Iam si pectoribus ad translucendum quadam spe-
cularem materiam natura obduxisset cuius non precordia insculpta apparent: ac noui cę-
sarum scenam congiario diuidendo presidentis: etiã illa hora qua acclamant de nostris annis.
Augeat tibi Iupiter annos. Hęc christianus tam enunciare non nouit quam diu de nouo cesare
optare: Sed uulgus inquit ut uulgus: Tamen Romani. nec illi magis de postulatores
christianorum quam uulgus: plane ceteri ordines per auctoritate religiosi ex fide: nihil hosti cum
de ipso senatu de equite de castris de palatiis ipsis spirant. Unde Cassii & nigri & Albini
unde qui inter duas lauros obsident Cesarum: unde qui fascibus eius exprimendis palestri-
tam exercent: unde qui armati palatium irrumpunt. Oibus tot sigeriis atque partheniis au-
daciores de romanis nisi fallor idest de non christianis: atque adeo omnes illi sub ipsa usque im-
pietatis eruptione: & sacra faciebant pro salute impatoris & genium eius detrabant: alii fo-
ris alii intus: & utique publicorum hostium nomen christianis dabant: Sed qui nunc seclera-
rum partium socii aut plausores quotidie reuelantur post uidemiam parricidarum racematio sup-
stes quam recentissimis & ramosissimis laureis postes prestruebant: quam elatissimis & clarissi-
mis lucernis uestibula enubilabant: quam cultissimis & superbissimis toris foris sibi diuidebant
non ut gaudia publica celebrarent. Sed ut uota propria iam edicerent in aliena solemnita-
te exemplum atque imaginem spei suę inaugurarent nomen: Principis in corde mutan-
tes eadem officia dependunt & qui astrologos & Aruspices & Augures & Magos de cę-
sarum capite consultant quas artes ut ab Angelis desertoribus proditos: & a Deo inter-
dictas ne suis quidem causis adhibent christiani: cui autem opus est perscrutari super cę-
sarum salutem: nisi a quo aliquid aduersus illam cogitatur uel optatur: aut post illam speratur
& sustinetur non enim ea mente de charis consulitur qua de dominis aliter curiosa est so-
licitudo sanguinis aliter seruitutis. De equalitate omnium personarum. caput. xxxvi.

I hæc ita sunt ut hostes deprehendantur quod Romani uocabantur: cur nos quod hostes
existimamur Romani negamur. Non possumus & romani non esse & hostes esse:
cum hostes reperiuntur quod romani habebantur adeo pietas & religio & fides impato-
rum dedita non in huiusmodi officiis consistit quibus & hostilitas magis ad uelamentum sui

potest fungi: sed in his moribus: quibus diuinitas imperat tam uere quam circa omnes necesse habet exhiberi: ne propter nos haec opera bonae mentis solis imperatoribus debentur a nobis nullum bonum sub-
exceptione personarum administramus: quia nobis praestamus: qui non ab homine aut lau-
dis aut premii expensum captamus. Sed a deo exactore & remuneratore indifferentis beni-
gnitatis lidem sumus imperatoribus quibus & uicinis nostris. Male. n. uelle malefacere: male dicere:
male cogitare de quoquam ex aequo uetamur: quodcumque non licet imperatori id nec in quemquam
in neminem eo forsitan magis: nec in ipsum quam pro deum tantus est. Ne malum contra malum. c. xxxvii:

Inimicos ut supra diximus iubemur diligere quem habebimus odisse: Item si laesi
uicem referre prohibemur: ne de facto pares simus: quem possumus laedere: Nam de
isto ipsi recognoscite. quotiens. n. in christianos desecitis partim a suis propriis parti
legibus obsequentes. Quotiens est praeteritis uobis suo iure nos inimicum uulgi inuadit la-
pidibus: & incediis ipsis Bacchanalium furiis: nec mortuis parcunt christianis: quoniam illos de re-
quite sepulture de Asilo quodam mortis iam alios iam nec totos auellant dissecent distrahant. quod
tamen de tam conspiratis inquam denotatis de tam aetatis ad mortem usque pro iniuria repensatis: quod
uel una nox pauculis faculis largiter ultionis posset operari. Si malum malo dispungi penes nos
liceret. Sed absit ut aut igni humano uindicetur diuina secta: aut doleat pati in quo proba-
tur: si. n. & hostes extractos non tantum iudices occultos agere uellemus: deesset nobis uis
munerum & copiarum. Plures nimirum Mauri & Marchomani ipsique parthi: uel quaeque uni-
us tamen loci & suorum finium gentes quam totius orbis externi sumus: & uera omnia impleuimus
urbes: insulas: castella: municipia: conciliabula: castra ipsa tribus decurias: palatium: sena-
tum: forum: sola uobis relinquimus templa: cui bello non idonei. non prompti fuisset: etiam
impares copis: quam tam libenter trucidamur. Si non apud istam disciplinam magis occidi lice-
ret quam occidere: potuimus & inermes nec rebelles: sed tantummodo discordes solius diuor-
tit: inuidia aduersus uos dimicasse. Si. n. tanta uis hominum in aliquem orbis remoti sinum abruptum
pissimus a uobis suffudisset utique damnationem uestram: tot qualicumque amissio ciuium imo
etiam: & ipsa destitutione punisset proculdubio expauisset ad sollicitudinem nostram ad silentium
reorum & stuporem quendam: quasi mortuae urbis quisissetis: quibus in ea imparetis plures hostes quam
ciues uobis remansissent: nunc. n. pauciores hostes habetis praemultitudine christianorum poe-
ne omnium ciuium poene omnes ciues christianos habedo. Sed hostes maluistis uocare generis hu-
mani. Quis autem nos ab illis: occultis: & usque quaque uastantibus mentes & ualitudines ue-
stras hostibus raperet: A demoniorum incuribus dico: quod de uobis sine praemio sine merce-
de depellimus. Suffecisset hoc solum nostrae ultioni quam uacua ex inde possessio imundis spiri-
tibus pateret: porro nec tanti praesidii compensationem cogitantes non modo non molestum uo-
bis genus: uerum etiam necessarium hostes iudicare maluistis: quia sumus plane non generis
humani: sed potius tamen erroris.

De coetu. Caput. xxxviii.

Proinde nec paulo lenius iter licitas factiones sectam istam deputari oportebat: a qua nihil
tale committitur: quae de illicitis factionibus timeri solet. Nisi fallor. n. prohibenda fa-
ctionum causa. De prudentia constat modestia publica: ne ciuitas in praesens scideretur. quae res facile
comitia consilia curias conciones spectacula est emulis studioque compulsionibus inquietaret:
cum iam & in quaestum habere coepisset uenale & mercenariam homines uolentiae suae operam. At. n. no-
bis omni gloriae & dignitatis ardore frigentibus nulla est necessitas coetus: nec ulla magis res
aliena quam publica. Vnam omnem rempublicam cognoscimus mundum. Aequae spectaculis uestris in
tantum renuntiamus: in quantum originibus eorum: quas scimus de superstitione conceptas: cum
& ipsis rebus de quibus exiguntur praeterimus. Nihil est nobis dictu uisu auditu cum insa-
nia circi: cum impudicitia theatri: cum atrocitate harenae: cum xysti uanitate: quo nos offen-
dimus. Si alias praesumimus uoluptates. Si oblectari nouisse nolumus nostra iniuriae: si

forte nostra non uestra: sed reprobamus que placent uobis: nec uos nostra delectat. Sed licuit epicureis aliquam decernere uoluptatis ueritatem. i. animi æquitatem & ampla negotia.

De disciplina christianorum. Caput. xxxix.

Dam iam nunc ipse negotia christianæ factionis: ut qui mala refutauerim bona ostendam: corpus sumus de cōscientia religionis & disciplinæ uanitate & spei fœdere. Coimus in cœterum & aggregationem: ut ad deum quasi manu facta precationibus ambiamus orantes. Hęc uis deo grata est: oramus etiã pro imperatoribus p ministris eorum ac potestatibus pro statu sæculi pro reꝝ quiete p mora finis: coimus ad litterarum diuinarũ cōmemorationem: si quid presentium temporũ qualitas aut præmonere cogit: aut recognoscere. Certe fidem sanctis uocibus pascimus: spem erigimus: fiducia figimus: disciplinam præceptorũ nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiã exhortationes castigationes: & censura diuina. Nam & iudicatur magno cum pondere ut apud ceteros de dei conspectu: sũmumq; futuri iudicii præiudiciũ est. Si quis ita deliquerit: ut a cōmunicatione orationis & cōuentus & omnis sancti cōmerti religetur: præf. dēt probati quinq; seniores honorẽ istum non pretio sed testimonio adepti: neq; n. pretio ullares dei constat: etiam si quod arte genus est: non de oneraria sũma quasi redemptæ religionis congratur. Modicam uniuersisq; stipem menstrua die uel cum uelit & si modo possit apponit. Nã nemo compellitur sed spõte confert. Hęc quasi deposita pietatis sũt: nam inde non epulis nec potaculis nec in gratis uoratinis dispensatur. Sed e genis alẽdis humanisq; & pueris ac pup. illis re ac parentibus destitutis iamq; domesticis senibus. Itẽ naufragis: & si qui in metallis: & si qui in insulis: uel in custodiis duntaxat ex causa dei se cte alumni confessionis sue sunt. Sed eiusmodi uel maxime dilectionis opatio notam nobis meruit penes quosdam. Vide inquit ut inuicem se diligant: ipsi enim inuicẽ oderũt: & p alterutro mori sunt parati. Ipsi enim ad occidendum alterutrum paratiores erunt. Sed & q; fratres nos uocamus: non alias opinor insaniunt q̄ q; apud ipsos omne sanguinis nomen de affectationes simulatum est. fratres etiam uestri sumus iure nature matris unius: & si parum homines uos: quia mali fratres. At quanto dignius fratres & dicuntur & habentur: qui unum patrẽ deum agnouerunt: qui unum spiritum biberunt sanctitatis: q de uao utero ignorantie eiusdẽ ad unam lucem expauerint ueritatis: sed eo fortasse minus legitimi existimamur: quia nulla de nostra fraternitate tragœdia exclamat. uel quia ex substantia familiari fratres sumus: que penes uos fere dirimit fraternitatem. Itaq; qui animo anima q; miscemur: nihil de rei cōicatione dubitamus: omnia indiscreta sũt apud nos præter uxores. In illo loco consortium soluimus in quo solo ceteri homines consortiũ exercēt: qui nõ amicorum solũmodo matrimonia usurpāt: sed & sua amicis patientissime subministrant: ex illa credo maiorũ & sapientissimorũ disciplina Græci Socratis & Romani Catonis qui uxores suas amicis cōmunicauerunt: quas in matrimoniũ duxerant: liberorũ cã & alibi creandorũ: nescio quidẽ an inuitas: quid. n. de castitate curarent: quam mariti tam facile donauerant: O sapientia artice. o romanę grauitatis exẽplum: Leno est phũs & cẽsor: quid ergo mirũ si tanta caritas cōuiolatur. Nã & cenulas nostras præterq; sceleris ifames ut pdigas sugillatis: de nobis. s. Diogenis dictũ est. Megarenses obsonāt: quasi crastina die morituri: Sed stipulã quis in alieno oculo facilius pspicit q̄ in suo trabẽ. Tot tribubus & curiis & decuriis ructantibus acies aer: si alius cœnaturis creditor erit necessarius herculanarũ decimanarũ polinctorũ sumptu stabularii supputabũt. Apaturiis Dionysius mysteris articeis coquorũ dilectus indicitur ad fumum cœne Sarapicæ sparteoli excitabuntur: de solo triclinio christianorũ retractatur. cœna nostra de nomine rationem suã

ostendit id quod uocatur: quod dilectio penes grecos quantiscunq; sumptibus constet: lucrum est pietatis nomine facere sumptum: siquidem inopes quosq; refrigerio isto uiuamus non qua penes uos parasiti affectat ad gloriam famulandam libertatis sub auctora meto ueris iter contumelias saginandi: sed qua penes deum maior est contemplatio mediocrium: Si honesta causa est communium reliquum ordinem disciplinae de causa estimate: quid sit de religionis officio nihil utilitatis nisi immodestiae admittit: non prius discumbitur: quam oratio ad deum praegustetur: editur quantum esurientes capiunt. Bibitur quantum pudicis est utile: ita saturantur ut qui meminerint etiam per noctem adorandum deum sibi esse. Ita fabulantur ut qui sciant dominum audire: post aquam manuum & lumina: ut quisq; de scripturis sanctis uel de proprio ingenio potest prouocatur in medium deo canere: hinc probatur quomodo biberit. Aequo oratio conuiuium dirimit: inde descenditur non in cateruas cessionum neq; in classes discursationum: nec in eruptiones lasciuiae. Sed ad eandem curam modestiae & pudicitiae: ut quae non tam cenam cenauerint quam disciplinam. Haec coitio christianorum merito sane illicita: si illicitis par: merito damnanda si quis de ea quaeritur eo titulo quo de factionibus quaerela est: in cuius principem aliquando conuenimus. Hoc sumus congregati: quod & dispersi. hoc uniuersi quod & singuli neminem ledente neminem contristantes cum probis: cum bonis coeunt: cum piis: cum castis congregantur: non est factio dicenda sed curia. At e contrario illis nomen factionum accommodandum est. qui in odium bonorum & proborum conspirant: qui aduersum sanguinem innocentium conclamant: praetextantes sane ad odii defensionem illam quoque uanitatem: quod existiment omnis popularis cladis: omnis popularis incommodi christianos: esse causam: si tyberis ascendit in moenia: si nilus non ascendit in arua: si caelum stetit: si terra mouit: si fames: si lues. Statim christianus ad lenonem acclamatur: tantos ad unum Oro uos ante Tyberium. id est ante christi aduentum quantae clades orbem & urbem ceciderunt. Legimus Hieramapeam & delon & rhodon & choon insulas multis cum milibus hominum pessum abiisse. Memorat & plato maiorem Asiae & Africae terram atlantico mari ereptam. Sed & mare corinthium terremotus ebibit: & uis undarum lucaniam abscissam in Siciliae nomen relegauit. Haec utique non sine iniuria incolentium accidere potuerunt: ubi uero tunc non dicam deorum uestrorum contemptores christiani: sed ipsi dii uestri cum totum orbem cathacismus aboleuit: uel ut Plato putauit campestre solummodo. posteriores enim illos clade diluuii contestantur ipsae urbes: in quibus nati mortuique sunt: etiam quas condiderunt: neque enim alias in hodiernum manerent: nisi & ipsae posthume cladis illius. Nondum iudeum ab aegypto examen palestina suscepit: nec iam illic christianae sectae origo confederat: cum regiones ac fines eius Sodoma & Gomora igne us imber excussit: olet adhuc incendio terra: & si qua illic arborum poma orientur oculis tenus: ceterum contacta cinerescunt. Sed nec Thusciam iam tunc atque campaniam de christianis querebantur: cum uulscinios de caelo pompeios de suo more profudit ignis: nemo adhuc Romae deum uerum adorabat cum Annibal apud canas pro romanos annulos cedens suas modio metebatur: omnes dii uestri ab omnibus colebantur: cum ipsum capitolium senones occupauerant.

De aduersis urbibus. Caput. xl.

T bene quod si quid aduersi accidit urbibus cedem clades templorumque & moeniumque fuerunt: ut iam hoc reuincam non ab eis euenire: quia & ipsis euenit. Semp & humana gens male de deo meruit: primo quidem ut inofficiosa eius: quem cum intelligeret ex parte non requisitum. sed & alios insuper sibi commentata quos coleret: dehinc quod non inquirendo innocentiae magistrum & innocentiae iudicem & exactorem omnibus uitiis & criminibus inoleuit. Ceterum si requisisset: sequebat ut cognosceret requisitum & reco

gnitum obseruaret: & obseruatum magis propitium expetiretur q̄ iratum. Eundem ergo nunc quoq; scire debet iratum quē & retro semp̄ prius q̄ christiani nominaretur: cuius bonis utebatur ante editis q̄ deos sibi fingeret: cur non ab eo etiam mala intelligat euenire: cuius bona esse non sensit. Illius rea est cuius & ingrata etiā tamē si pristinas clades cōparemus: leuiora nunc accidunt. ex quo christianos a deo orbis accepit. Ex eo enim & innocentia sæculi iniquitates tempauit: & deprecatores dei eē cœperūt: deniq; cū ab imbribus æstiuā hiberna iuspendūt & annus in cura ē: uos q̄dem quotidie pasti itaq; præsuri balneis & cauponeis & lupanaribus operātibus. Aquilitia ioui imolatis. Nudipedalia populo denuntiatis: cœlū apud capitolium q̄ritis nubila de laquearibus expectatis: auersi ab ipso & deo & cœlo. Nos uero ieiuniis aridi & oī continentia expressi ab oī uite frugē dilati in sacco & cinere uolutātes inuidia cœlū tundimus deū tangimus: & cū misericordiā extorserimus Iuppiter honoratur. Quod deus spernitur & statuē adoratur. Caput. xli.

Os igitur importuni rebus humanis: uos rei publicorū incōmodorū illices semp̄ apud uos deus spernitur: statuē adoratur. Et. n. credibilius haberi debet cū ira sci qui negligatur: q̄ qui coluntur. Anne illi i quissimi: si propter christianos etiā cultores suos ledunt: quo superare deberent a meritis christianorū: hoc inquitis: & in deū uestre repecutere est: si qd̄ & ipse patiatur p̄pter p̄phanos etiā cultores suos ledi. Admitte prius dispositiōes eius: & non retorquebitis. Qui. n. semel æternū iudiciū destinauit: post sæculi finem non præcipitat discretiōne: q̄ est cōditio iudicii ante sæculi finē. Aequalis est interim sup̄ oē hominum genus & indulgens & increpās cōmunia uoluit esse & cōmoda p̄phanis & incommoda iuis: ut pari confortio oēs & lenitatē eius & seueritatē experiremur: quia hæc ita didicimus: apud ipsum diligimus lenitatē metuemus seueritatē: uos contra utranq; despicitis et sequitur ut oēs sæculi plage uobis: si forte in admonitiōe nobis in castigationē a deo obuenant. At quin nos nullo modo ledimur: in primis q̄a nihil nostra refert in hoc æuo nisi de eo q̄ celeriter excedere. Dehinc quia si quid aduersi infligitur uestris meritis deputatur. Sed & si aliqua nos quoq; p̄stringunt: ut uobis coherētes letamur magis recognitione diuinæ prædicationum confirmatiū. s. fiduciam & fidem spei nostrę. Si uero ab eis quos colitis oīa uobis mala eueniunt nostri causa: quid colere p̄seueratis: tā ingratos: tā iniustos qui magis uos i dolore christianorū iurare & asserere debuerant: quos separare deberent a meritis christianorū.

Contra eos qui infructuosos dicebant christianos. Caput. xlii.

Ed alio quoq; iniuriæ titulo postulamus: & infructuosi i negotiis dicimur. quo pacto homines nobiscum degentes eiusdem uictus habitus instructus eiusdem ad uitam necessitatis: neq; enim braemanæ aut iudeorū gymnasophistæ sumus siluicolę & exules uite. Meminimus gratiā nos debere domino deo erratori nullū fructū operum eius repudiamus: plane tempamus: nec ultra modum aut p̄perā mutamur. Itaq; non sine foro non sine macello non sine balneis: tabernis officinis: stabulis nundinis uris: ceterisq; cōmertis cohabitamus in hoc sæculo. Navigamus & nos uobiscū: & militamus & rusticamur & mercamur: p̄inde miscemus artes opera nostra publicamus usui uestro. Quomodo infructuosi uidemur negociis uestris cū quibus & de quibus uiuimus nō scio. Sed si cerimoniae tuas non frequento. Attamen illa die homo sum. Non lauro diluculo saturnalibus ne & noctē & diem p̄dā. Attamen lauro honesta hora & salubri: q̄ mihi & calorem & sanguinem seruet. Rigere & pallere post lauacry mortuus possū nō i publico liberalibus discūbo: qd̄ bestiariis suprema cœnātib; mos est. Attamen ubi de copiis tuis cœno nō emo capiti coronā: qd̄ tua itere est emptis nihilomius floribus quo utar: puto

gratius esse liberis & solutis & undique uagis. Sed & si in coronam eo actis os coronam nari-
bus nouimus: uiderint qui per capillum odorantur: spectaculis non conuenimus: quod tamen
apud illos coetus uendicantur: si desiderauero liberius de propriis locis summatur: plane
non emimus. Si arabique quuntur sciant Sabei pluris & carioris suas merces christianis se-
peliendis perligari: quam diis fumigandis: certe iniquis templorum uectigalia quotidie deco-
quunt stipes quotus quisque iam iactat. Non enim sufficimus & hoibus & diis nostris mendican-
tibus opere ferre. Nec putamus aliis quam petentibus impartendum. Denique porrigat manu iup-
piter & accipiat cum interim plus nostra misericordia insumit uicatum quam uestra religio templa-
tim. Sed cetera uectigalia gratias christianis agent ex fide dependentibus debitum quam alie-
no fraudando abstinemus: ut si in eatur quantum uectigalibus pereat fraude & mendatio no-
strorum professionum facile ratio haberi possit unius speciei querela compensata pro co-
modo ceterarum rationum.

De lenocinio. Caput. xliii.

Lane confitebor qui nam si forte uere de sterilitate christianorum conque-
ri pos-
sunt: primi erunt lenones perductores aquarioli. tum sicarii uenari magi item
aruspices arioli mathematici. his infructuosos esse magnus fructus est. & tamen
quodcunque dispendium est rei nostrae: per hanc sectam cum aliquo praesidio compensari potest.

De exorcismate. Caput. xliiii.

Quod Vari habetis non dico qui iam de nobis demonia excutiant: non dico iam qui pro uo-
bis quoque uero deo preces sternant: quia forte non creditis. Sed a quibus nihil time-
re possitis.

De custodiis hennicorum. Caput. xly.

Tenim illud detrimentum reipublice tam grande quam uere nemo circumspicit illam inu-
ria ciuitatis nullus expendit cum tot iusti impediuntur: cum tot innocentes erogantur:
uestros enim iam contestamur actus: qui quotidie iudicandis custodiis praesideris:
qui sententiarum elogia dispungitis: tot a uobis nocentes uariis criminum elogiis recensentur:
quis illic sicarius: quis manticularius: quis sacrilegus: aut corruptor: aut lauantium praedo:
quis ex illis etiam christianis ascribitur. aut cum christiani suo titulo offeruntur: quis ex illis ec-
talis: quales tot nocentes de uestris semper estuat carcer: de uestris semper metalla suspirant: de uestris sp-
bestiae saginantur: de uestris semper munerarii noxiorum greges pascunt: Nemo illic chri-
stianus: nisi plane tantum christianus: aut si & aliud iam non christianus.

De innocentia christianorum. Caput. xlvi.

Os ergo soli innocentes. Quid mirum si necesse est? Enim uero necesse est innocen-
tiam a deo edocti & perfecte eam nouimus: ut a perfecto magistro reuelatam: & fide-
liter custodimus. ut ab inconceptibili dispensatore mandatam: uobis aut huma-
na extitatio innocentiam tradidit: humana intere damnatio impauit. Inde nec plene a deo timenda
estis o disciplina ad innocentiam ueritatem: tanta est prudentia hominis ad demonstrandum bonum: quam
ta auctoritas ad exigendum. tanta illa facilis quam ista contemni. Atque a deo quod plenius dicitur non oc-
cides: an docere ne irascaris quidem? Quid perfectius prohibere adulterium: an est ab oculorum
solitaria concupiscentia arcere? quid eruditius de maleficio an de malo loquio interdiceret?
quid instructius iniuriam non permittere: an nec uicem iniurie sinere? dum tamen sciatis
ipsas quoque leges uestras quae uidentur ad innocentiam pergere de diuina lege: aut anti-
quiore forma mutatas. Diximus iam de Moyse aetate. Sed quanta auctoritas legum
humanarum cum ista: sed si euadere homini contingat & plerumque in admissis delitescendi
& aliquando continere ex uoluntate uel necessitate delinquendi cogitate ea est pro breuitate
supplicii cuiuslibet: non tamen ultra mortem remansuri. Sic & epicurus omnem cruciatum
dolorumque deprecatur: modicum quidem contempibile praenuntiando: magnum uero non diuturnum: enim
uero nos qui sub deo omnium speculatore dispungimur: quique eternam ab eo poenam peruidemus

merito soli innocentiae occurrimus: & p̄spicientia plenitudine & p̄ latebras difficultate:
& pro magnitudine cruciatus nō diuturni uer̄ sempiterni cum timentes quem timere de-
bebit: & ip̄se qui timentes iudicat. Deum nō p̄ consulem timentes: cōstituimus ut opinor
aduersus oīum criminum intentionē: quē christianor̄ sanguinem flagitat: ostendimus
totum statū nostrum: & quibus modis p̄bare possimus ita esse sicut ostendimus ex fide. s.
& antiquitate diuinā litterar̄. Item ex cōfessione spiritualium potestātū qū nos reuincere
audebit: nō arte uerbor̄: sed eadem forma qua p̄bationem cōstituimus de ueritate. Sed
dum unicuique manifestatur ueritas nostra: interim incredulitas dum de bono sectae huius
obducitur: quod usui iam & de cōmertio inotuit: nō utique diuinum negociū existimat: sed
magis philosophiē genus eadem inquit & philosophi monent & p̄fitentur innocentiam iusti-
ciam patientiam sobrietatem pudicitiam. Cur ergo quibus cōparamur de disciplina nostri p̄inde
illis nō adequamur ad licentiam impunitatēque disciplinē: uel cur & illi ut pares nostri non ur-
gētur ad officia quē nos obeuntes p̄clitatur. Quis. n. philosophū sacrificare. aut deiera-
re: aut lucernas meridie uanas p̄ferre cōpellit. Quinimo & deos uestros palā destruunt:
& superstitiones uestras cōmentariis quoque accusant. Laudantibus uobis plarique etiā in prin-
cipes latrant sustinentibus nobis: & facilius statuis & salariis remunerātur: quā ad bestias p̄-
nuntiātur: sed merito philosophi: nō. n. christiani cognominantur. Nomen hoc philoso-
phor̄ demonia nō fugat: quidni? cum secundū deos philosophi demonas deputēt. Socra-
tis uox est: si demoniū p̄mittat. Idem & cum aliquid de ueritate sapiat deos negās. Aescu-
lapius tamen gallinaceum p̄secari iam in fine iubebat: credo ob honorē patris eius: quia So-
cratē Apollo sapientissimū oīum cecinit: o Apollinē inconsideratū sapientiae testimoniū
reddidit ei uiro qui negabat deos esse: inquam odium flagrat ueritas intantū qui eā ex fide
p̄stat offendit: qui autē adulterat & affectat hoc maxime nomine gratiam pangit apud in-
sectatores ueritatis quā in lusores & corruptores. Inimice philosophi affectant ueritatē & affe-
ctando corrumpūt: ut qui gloriam captant christiani: & in necessario appetunt & integre p̄-
stāt: ut qui salutem suam curāt: adeo neque de scientia neque disciplina ut putatis æquamur. Quid
•. Thales ille princeps phisicor̄ sciscitanti cræso de diuinitate certum renūciauit: comea-
tus deliberandi sepe frustratus deum quilibet opifex christianus & inuenit & ostendit: & ex in-
de totū quod in deo queritur re quoque assignat: licet plato affirmet factitorem uniuersita-
tis: neque inueniri facilem & inuentū enarrari in oēs difficilem. Cæterum si de pudicitia p̄uoce-
mus: lego p̄tem sententię atticę in Socratem corruptorē adolescentiū p̄nunciatā. Sexum
nec foemineum mutat christianus: noui & Phirne meretricem Diogenis supra recubantis
ardorē subantē Audio & quendam Speusippū de Platōis schola in adulterio p̄isse: christia-
nus uxori suę soli masculus nascitur. Democritus excecando semetipsum quod mulieres sine
cōcupiscentia aspicere nō posset & doleret si nō esset potitus: incōtinētiā emendatiōe p̄-
fitetur. At christianus saluis oculis foeminā uidet animo aduersus libidinem cæcus est. Si
de probitate defendam eccelutulentis pedibus Diogenes superbos Platōis thoros alia su-
perbia deculcat: christianus nec in pauperem superbit. Si de modestia certem. Ecce pytha-
goras apud thirios: zenon apud prienenses tyrannidem affectant Christianus uere nec ci-
uitatem. Si de æquanimitate cōgrediar. Licurgus apocarthēsin optauit: quod leges eius laco-
nes emendassent: christianus etiam damnatus gratias agit. Si de fide comparem Anaxa-
goras despositum hostibus denegauit christianus etiam extra fidelis uocatur. Si de sim-
plicitate consistā Aristoteles familiarem suū Hermiā turpiter loco excedere fecit: christia-
nus nec inimicū suum ledit. Idem Aristoteles tam turpiter Alexandro regēdo potius adu-
latur quā Plato a Dionysio uentris gratia uendicatur Aristippus in purpura sub magna gra-
uitatis sup̄ficie nepotatur: & hidias dum ciuitati insidias disponit occiditur: hoc p̄ suis oī-

atrocitate dissipatis nemo unquam temptauit christianus: sed dicit aliquis etiam de nostris excedere quosdam a regula disciplina: desinunt tamen christiani haberi penes nos philosophi uero illi cum talibus factis in nomine & in honore sapientie perseuerant: adeo quid simile philosophis & christianis gratia discipulus: & caeli famae negociator: & uitae uerborum & factorum operator: & res edificator & destructor. Amicus & inimicus erroris ueritatis interpolator & integrator & expressor & furator eius: & custos antiquior omnibus ueritas ni fallor: & hoc mihi proficit antiquitas praestructa diuina litteraturae quo facile credam thesaurum eam fuisse posteriori cuique sapientiae: & si non onus tamen uoluminis temperare etiam excurrem in hanc quoque probationem. Quis poetarum: quis sophistarum: qui non omnino de prophetarum fonte potauerit: Inde igitur philosophi sitim ingenii sui rigauerunt ut quae de nostris habent: ea nos coparent illis. Inde opinor & a quibusdam quoque eiecta philosophia a thebis dico aspartuatis & arguis dum a uestra conantur: & homines gloriae ut diximus: & eloquentiae solius libidinosi si quid in sanctis scripturis offenderunt: digestis ex improposito curiositatis ad propria operauerunt: neque satis credentes diuina esse quo minus interpolarent: neque satis intelligentes ut adhuc tunc sub nubila etiam ipsis iudeis obumbrata: quorum propria uidebantur. Nam & si qua simplicitas erat ueritatis: eo magis scrupulositas humana fide aspernata mutabat per quod incertum miscuerunt etiam quod inuenerant certum. Inuentum enim solummodo deum non ut inueniant disputauerunt: ut & de qualitate & de natura eius & de sede disceptent. Alii incorpalem asseuerant: alii corpalem ut tamen platonici quam stoici: alii ex atomis: alii ex numeris. Sicut epicurus & Pythagoras: alii ex igne qualiter tractato uisum est: & platonici quidem curam rebus contra Epicurei otiosum & in exercitum: & ut ita dixerim neminem humanis rebus possitum uero extra mundum. Stoici quae figuli modo extrinsecus torqueat molem hanc intra mundum platonici quae gubernatoris exemplo intra illud maneat quod regat: sic & de ipso mundo natus in natura sua sit: decessurus mensurusue sit uariant: sic & de anime statu: quae alii diuinam & aeternam: alii dissolubilem contendunt: ut quis sensit ita intulit aut reformauit. Nec mirum si uetus instrumentum ingenia philosophorum interuenterunt: ex horum semine & nostram hanc nouiciolam paraturam uiri quidam suis opinionibus ad philosophicas sententias adulterauerunt: & de una uia obliquos multos tramites & inexplicabiles sciderunt. Quod ideo suggesterim ne cui nota uarietas sectae huius in hoc quoque nos philosophi adaequare uideatur & ex ueritate defensionum uindicta ueritatem: expedite autem praescribimus adulteris nostris illam esse regulam ueritatis quae ueniat a christo transmissa per comites ipsius quibus aliquanto posteriores diuersi isti commentatores probabuntur: omnia aduersus ueritatem de ipsa ueritate constructa sunt: operantibus aemulationem istam spiritibus erroris. Ab his adulteria huiusmodi salutariae disciplinae suborta: ab his quaedam etiam fabulae immisse quae dissimilitudine fidem infirmarent: ueritatis uel etiam si potius euincerent: ut quis ideo non putet christianis credendum: quia nec poetis & philosophis: uel ideo magis poetis & philosophis existimet credendum: quia non christianis. Itaque & ridemur deum praedicantes iudicaturum. Sic enim & poetae & philosophi tribunal apud inferos ponunt & gehennam. Si commine mur quae est ignis archani subterraneam ad poenam thesaurus proinde decachin mur: Sic enim & pirrhi flegeton apud mortuos animus est: & si paradysum nominemus locum diuinae amenitatis: recipiendis sanctorum spiritibus destinatum: materia quadam igneae illius zonae a noticia orbis communis segregatum. Helisei campi fidem occupauerunt. Unde haec oro uos philosophis aut poetis tam consimilia non nisi de nostris sacramentis ut de prioribus. Ergo fideliora sunt nostra magisque credenda: quorum imagines quoque fidem inueniunt: si de suis sensibus. Iam ergo sacra nostra imagines posteriorum habebuntur: quod uerum forma non

sustinet: nunq̄. n. corpus umbra aut ueritatē imago p̄cedit. Age iam si qs philosophus
affirmer: ut ait Liberius de sententia Pythagoræ hoīem fieri ex mulo. colubæ ex muliere
& in eam opinionē oīa argumenta eloquii uirtute destorserit: nōne & sensum mouebit: &
f. dem infiget: etiam ab aīalibus abstinēdi. Propterea psuasum qs habeat ne forte bubulā
de aliquo pauo suo obsonet. At. n. christianus si de hoīe hoīem ipsumq; de Gaio gaium
reducere repromittat lapidibus magis nec saltem cædibus a populo exigetur: si quæcūq;
ratio p̄æst animarū humanarū reciprocandarū in corpora: cur nō in eandem substantiā re
deant cū hoc sit restitui id esse quod fuerat. Iam nō ipsæ sunt quæ fuerant: q̄a nō potuerūt
esse qd' nō erant: nisi desināt esse quod fuerant. Multis etiam locis exoptio opus erit: si ue
limus ad hāc p̄tem lasciuire: quis inquā bestiā reformari uidit: sed de nostra magis defen
sione qui p̄ponimus multo utiq; dignius credi hominem ex hoīe rediturū: quēlibet p̄ quo
libet: dum eadē qualitas animæ in eandē restauretur conditionē: & si nō effigiem certe q̄a
ratio restitutionis destinatio iudicii est: necessario idem ipse qui fuerat exhibebitur: ut boni
seu cōtrarii meriti iudiciū a deo referat. Ideoq; representabūtur & corpa: q̄a neq; pati q̄cūq;
potest aīa sola sine materia stabili. i. carne: eo quod oīno de iudicio dei pati debent. Animæ
nō sine carne meruerunt: intra q̄ omnia egerunt: sed quō inquis dissoluta materia exhiberi
pōt. Cōsidera temetipsum o hō: & fidē rei inuenies. Recogita quid fueris anteq̄ esses utiq;
nihil: meminisses. n. si quid fuisses. Qui ergo nihil fueras priusq̄ esses: idem nihil fueris cū
esse desieris: cur nō posses esse rursus de nihilo: eiusdē auctoris uoluntate: qui te uoluit eē
ex nihilo. Quid noui tibi eueniet: qui nō eras: factus es: cū iterū nō eris: fies. Redde rōnem
si potes: q̄ factus es: & tūc requires q̄ fies. Et tamē facilius utiq; fies quod fuisti aliq̄do: q̄a
æque nō difficile factus es: qd' nunq̄ fuisti aliq̄do. Dubitabitur credo de dei riribus: q̄ tan
tū corpus hoc mūdi de eo q̄ fuerat: nō minus q̄ de morte uocatiōis & inanitatis imposuit
aiatum sp̄m oīum animarū animatore signatū: & ipsum humanæ resurrectiōis exemplū
in testimoniū nobis. Lux quotidie interfecta resplendet: & tenebrę pari uice decedēdo suc
cedunt: sydera defuncta uiuescūt: t̄pa ubi finiuntur incipiūt: fructus consumātur & rede
unt: certe semina nō nisi corrupta & dissoluta fecūdius surgūt: oīa p̄undo seruātur: oīa
de intetitu reformantur. Tu homo tantū nomen si intelligas te uel de titulo Pythiæ dicens
dominum oīum morientū resurgentiū ue ad hoc morieris: ut peas ubicūq; resolutus fue
ris quæcūq; te materia destruxerit hauscrit aboleuerit i nihilum pdigerit: reddet te eius est
nihilū ipsum cuius & totū: ergo inqtis semp̄ moriendū erit & semp̄ resurgendū: si ita rez
dominus destinasset: ingratis expieris cōditionis tuę legem. At nūc nō aliter destinauit q̄
p̄dicauit: quę ratio uniuersitatē ex diuersitate cōposuit: ut oīa æmulis substātiis sub uni
tate cōstarent ex uacuo ex solido ex aīali & inaīali ex cōp̄rāhensibili & incōp̄rāhensibili ex
luce & tenebris & ipsa uita & morte eadē æuū quoq; ista destinata distincta cōditione con
seruit: ut prima hæc pars ab exordio rez q̄ incolimus t̄pali ætate ad finē defluat. Sequens
uero q̄ expectamus in infinitā æternitatē p̄pagetur. Cū ergo finis & limes medius qui in
terhiat affuerit: ut etiā mūdi ipsius species trāferatur: æque t̄palis: quæ illi dispositiōi eter
nitatis aulę uice oppāsa est. tūc restituetur oē humanū genus ad expūgendū qd' i isto t̄uo
boni seu mali meruit: & exinde dependēdum imensam æternitatis p̄petuitatē. Ideoq; nec
mors iam nec rursus ac rursus resurrectio. Sed erimus iudē qui nūc nec alii post dei quidē
cultores apud deū semp̄ sup̄induti substātia p̄pria æternitatis. Prophani uero & qui nō in
tegre ad deū in p̄cena eque iugis ignis hēntes ex ipsa natura eius diuinā. s. submīstrationē
incorruptibilitatis. Nouerunt & philosophi diuersitatem arcani & publici ignis. Ita lon
ge alius est qui usui humāo: alius q̄ iudicio dei apparet: siue de cœlo fulmina stringēs: siue

de terra p uertices montiū eructans: non. n. assumit quod exurit: sed dum crogat reparat: adeo manent mōtes semp ardentē: & q de cœlo rāgitur saluus est: ut nullo iā igni decinerescat: & hoc erit testimoniū ignis aeterni hoc exemplū iugis iudicii pœnā nutrites mōtes urūtur & durāt. Quid nocentes & dei hostes: hæc sunt quæ in nobis solis præsumptiōes uocantur in philosophis & poetis sūmē sciæ & insignia ingenia. Illi prudentes: nos inepti. Illi honorādi: nos irridendi: imo eo āplius & puniendi: falsa nūc sint q̄ tuentur: & merito præsumptio: attamē necessaria inepta: attamen utilia. Siq̄dem meliores fieri cogūtur qui eis credūt metu aeterni supplicii: & spe eterni refrigerii: itaq; nō expedit falsa dici: nec inepta haberi: quæ expedit uera præsumi nullo titulo dānari licet: quæ p̄sunt oīno. In uobis itaq; præsumptio est hæc ipsa quæ dānat utilia p̄inde nec inepta eē possunt: certe & si falsa & inepta: nulli tamē noxia: nā & multis aliis similia quibus nullas pœnas irrogatis uanis & fabulosis in accusatis & impunitis ut innoxiiis. Sed i eiusmodi. n. si utiq; irrisiōni iudicandū est: nō gladiis & ignibus & crucibus & bestiis: de qua iniquitate se uiciæ nō modo cæcū hoc uulgus exultat & insultat: sed & quidam urūm quibus fauor uulgi de iniquitate captatur: gloriantur nō q̄ si totum qd̄ in nos potestis nostrū sit arbitriū certe si uelim christianus sum: tūc ergo me dānabis si dānari uelim: cū uero quod in me potes nisi uelim nō petes. Iam mea uolūtatis ē: qd̄ potes nō tuæ potestatis: p̄inde & uulgus uana de nostra uexatiōe gaudet: p̄inde. n. nostrū est gaudiū: quod sibi uindictant qui malūt dānari q̄ a deo excidere: cōtra illi qui nos oderunt dolere nō gaudere debebāt cōsecutis nobis quod eligimus. Ergo inquitis cur q̄rimini q; uos insequimur: si pati uultis cū diligere debeatis p̄ quos patimini qd̄ uultis plane uolumus pati: uerū eo more quo & bellū miles: nemo q̄ppe libens patitur cū & trepidare & periclitari sit necesse: tamē & præliatur oibus uiribus & uincens in prælio gaudet qui de prælio q̄rebatur: quia & gloriā consequitur & prædā præliū est nobis qd̄ puocamur ad tribunalia ut illic sub discrimine capitis p̄ ueritate certemus. Victoria est autem p̄ quo certaueris obtinere: ea uictoria habet & gloriā placendi deo: & prædā uiuendi in eternum: sed obducimur certe cū obrinimus: ergo uicimus cū occidimur: demq; euadimus cū obducimur. Licet nūc sarmenticios & semassios appelletis: quia ad stipitem dimidii assis reuincti sarmentorū ambitu exurimur. Hic est habitus uictoriæ nostræ. Hæc palmata uestis: tali curru triumphamus: merito itaq; uictis non placemus: p̄pterea. n. desperati & perditū existimamur. Sed hæc desp̄atio & p̄ditio pœne uos in causa gloriæ & famæ uexillū uirtutis extollunt. Muruis dextram suā libens in ara reliquit: o sublimitas animi. Empedocles totum sese atheniensiu ethncis incendiis donauit: o uigor mentis. Aliqua Carthaginis cōditrix rogo se secundū matrimoniū dedit: o preconiu castitatis Regulus ne unus pro multis hostibus uiueret toto corpe crucea patitur: o uir fortis & in captiuitate uictorem. Anaxarchus cum in exitum ptisanę pilo coniunderetur. tunde tunde aiebat Anaxarchi solem. Anaxarchū. n. non tundis o philosophi magnanimitatem qui tali de suo exitu etiam iocabatur: omitto, qui cū gladio proprio alioue genere mortis mitiore de laude pepigerunt. Ecce. n. & tormentorū certamina coronātur a uobis. Attica meretrix carnifice iā fatigato: postremo linguā suā comestā in faciem tyrāni sequentis expuit. ut expueret & uocem ne cōiuratos cōfiteri posset. si etiā uicta uoluisset zeno Elates cōsultus a Dionysio. qd̄ nā philosophia præstaret cū respondisset cōtemptū mortis i passibilis flagellis tyrāni obiectus sententiā suā ad mortem usq; signabat. certe laconū flagella sub oculis etiā hortantiū p̄p̄inquoꝝ accerbata tantū honor est tollerātię. deinde cōferunt q̄ram sanguinis fuderint o gloriā licitam q̄a humanam cui nec præsumptio p̄dita: nec p̄suasio desp̄ata reputatur i cōtemptu mortis & atrocitatis oīmodi tantū p̄ patria. p̄ impio. p̄ amicitia pati p̄

missum est: quantum p̄ deo nō licet: & tamen illis omnibus & statuas diffunditis: & im-
gines inscribitis: & titulos inciditis in eternitatem: quantum de monumentis potestis sci-
licet prestatis: & ipsi quodammodo mortuis resurrectiōem hanc q̄ ueram a deo spat: si p̄
deo patiat̄ insanus est. Sed hoc agite boni p̄sides meliores multo apud populum si il-
lis christianos imolaueritis: cruiate: torquere: dānate: atterite nos. Probatio est. n. innocē-
tiæ nostrę iniquitas uestra. Ideo nos hęc pati Deus patitur. Nā & p̄xime ad lenonem dam-
nando christianam potius q̄ ad leonem confessi estis labem pudicitię apud nos atrociorē
omni p̄cna & omni morte reputari: nec quicq̄ tamē p̄fuit. Exq̄sitiōr quęq̄ crudelitas ue-
stra illecebra est magis sectę. Plures efficitur quotiens metimur a uobis Senten est san-
guis christianorū: multi apud uos ad tollerantiam doloris & mortis hortantur: ut Cicero
in tusculanis: ut Seneca in fortuitis: ut Diogenes: ut Pyrron: ut Galinicus. Nec tamē tan-
tos inueniunt uerba discipulos: quātos christiani factis docendo. Illa ipsa obstinatio q̄ ex
probatis magistra est. Quis. n. non contemplatione eius concutitur ad req̄rendum qd̄ in
tus in re sit? Quis nō ubi requisuit accedit: ubi accessit pati exoptat: ut dei gratiam redi-
mat: ut omnem ueniām ab eo compensatiōe sanguinis sui expediat: omnia enim huic ope-
ri delicta donātur. Inde est q̄ ibidem sententiis uestris gratias agimus: ut est æmulatio di-
uinę rei & humanę: cum dānamur a uobis a deo absolui mur.. F I N I S.

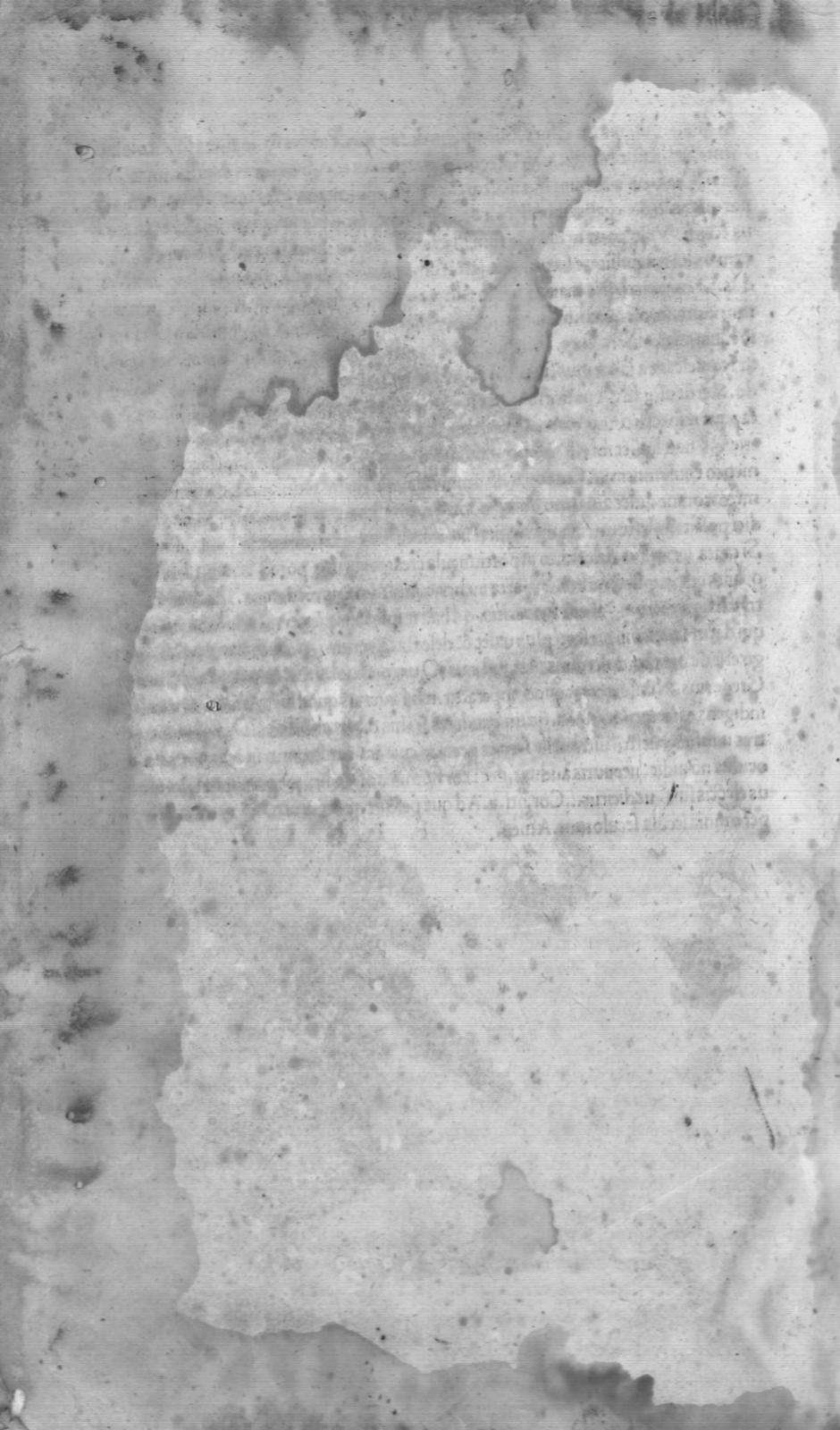
Impressum Venetiis per Bernardinum Benalium.

Item Sermo pulcherrimus de Vita eterna. Caput. xlvii.

Icut dicit Augustinus. Beata est uita cum id quod hominibus optimum est ha-
s becur & amatur. Si alicui nunciaretur q̄ esset heres alicuius magne possessionis
uel hereditatis. unde magnus honor sibi uel suis posset euenire. multum gaude-
ret & magnas expensas faceret & poneret se in multis miseriis & transiret maria & mōtes
ut cito ueniret ad hoc Et si dimitteret se exhereditari. accideret exprauitate magna & defe-
ctu cordis. Deus autem nunciat amicis q̄ sunt heredes uite & regni eterni. Iob. xxxvi. An-
nunciat amico quoniam possessio eius sit. s. q̄ habeat ibi ius. & q̄ ad eam possit ascēdere:
nisi ex prauitate cordis & defectu p̄dat. Super hoc expauit cor meum factum in tali excelsu
quasi motum de loco suo. Parum fuit q̄ saltaret de uentre ob sui desiderium. Vita eter-
na debetur nobis iure hereditario. Turpe est cum terra aliqua uenditur si ab eis qui nō sunt
de cognitiōe ematur. Sicut nos omnes sumus fratres christi. unde hereditatem regni celo-
rum quam uenditioni exponit emere debemus. Hiere. xxxii. Eme agrum meum qui est in
anathot. tibi enim competit iure propinquitatis. Item libenter dicitur res emi in qua quis
nec falli potest nec damnificari. Tale est regnū celorum q̄tūcunq̄ cōstet. Prouer. uli. Cō-
siderauit agrum & emit illum. Et sequitur. Gustauit & uidit quoniam bona est negotia-
tio eius. Item deus multum ostendit eternam uitam uel gratiam ualere & magnā esse quā-
do eam tam care uendit amicis quos nullo modo deciperet. Petrus emit eam martirio cru-
cis. Paulus amputatione capitis: & sic de aliis. Ipse enim filius dei emit eam amicis suis ef-
fusiōe sanguinis sui. Magna ergo insania uidetur illi qui credit ad melius for̄ habere uinū
q̄ filius uel serui domus uel etiā paterfamilias. Sic q̄ paradysum ad melius for̄ uult hēre q̄
scti uel ipse christus. Lu. uli. Nōne oportuit christū pati. &c. Greg. Quis sctōr sine tribu

lacione coronatus est: facta precedentium recolamus: & nō erunt graua que toleramus. Item si homo tantū laborat p̄ uita ista que misera & fluida est: q̄tum deberet laborare p̄ uita eterna. Augustinus: O amatores mundi non est requies ubi queritis eam. Beatam uitam queritis in regione mortis. non est hic: quomodo ibi beata uita ubi nec uita: Quod si amatis istam miseram fluidamq; uitam: ubi cum tanto labore uiuistis: quantomagis amare deberis illā beatā uitā ubi nullum dolorē sustinebitis. Si homo tantū cauet sibi a nociuis cibis p̄ uita t̄pali. quare nō pro uita eterna. que p̄ mala opera amittitur. Iob. vi. Nunquid poterit gustari quod gustatum affert mortem. Item homo indigens omni bono libēter quereret patriam ubi boīs oībus abundaret sine fine. hec est uita eterna. Iudicū. xviii. Da nobis domine locum ī quo nullus rei est penuria. Deutero. viii. Oīum regū abūdantia p̄frueris. Augustinus. Cur p̄ multa uagaris homūntio querendo aīe tue & corporis tui bonum. Ama unum bonum in quo sunt oīa bona & sufficit. Quid. n. amas caro mea. quid desideras anima mea. Ibi est quicquid amatis: quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo. Fulgebunt iusti sicut solī in regno patris eorū Absalonis formositas ibi esset deformitas & tamen in toto israel nō erat pulchrior illo. ita q; a planta pedes usq; ad uerticem non erat in eo ulla macula. Cur ergo queris pulchritudinē q̄ sicut flos marcescit & cadit. & despicias illā q̄ dabitur humilibus & despectis. Phil. iii. Saluatorē expectamus q̄ refo. &c. Si delectat uelocitas. Certe ubi uoluerit spūs ibi p̄tinus erit corpus: sicut sol statim cū nascitur in oriente. apparet in occidente. Tunc saliet sicut ceruus claudus: ut dī Ysa. xxv. Si libertas. Liberabitur creatura a seruitute corruptionis in libertatē glorie filiorū dei. Illa que sursum est hierusalē libera est. Si care emit aliq̄do homo libertatē t̄palem: quare nō eternam. ubi mortua manus nō accipitur nec census redditur. Si lōga & salubris uita desideratur. Ibi eterna sanitas: & uite eternitas. Ibi nullus moritur: q̄a nullus ibi oritur: sed iusti imp̄petuum uiuēt & salus iustorū a domino: Ibi nullus intrinsecus morbus: nullus extrinsecus. sed sūma ī carne sanitas. in aīa tota trāq̄llitas: q̄a christus erit uita tua. nec te senectus cōsumit. Si satietas. Psal. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Christus. n. erit cibus tuus ne esurias. potus ne sitias. Apoc. vii. Nō esurient neq; sitiēt āplius neq; &c. Chrysostomus. Ibi satiati desiderabimus: ne satietas generet fastidiū: desiderātes satiabimur: nec cū anxietate satiet desiderii: In presenti nō satiatur oculus uisu nec auris auditu impletur. Ecc. i. Sed tunc implebitur in bonis desiderium tuum. Si melodia uel leticia. Vocabimus dei laudibus qui erit omnia in omnibus ubi nec ulla desidia cessabitur. nec ulla indigentia laborabitur. psal. Sicut letantium omnium habitatio est in te: Gaudium & leticia inuenientur in ea & gratiarum actio: & uox laudis. Si sapientia uel cognitio: ipsa sapientia ostendit seipsam: tunc cognoscent a minimo usq; ad maximum. Bernardus: Cognoscemus patris potentiam: filii sapientiam: spiritus sancti benignissimam clementiam: & ita habemus illius summe trinitatis cognitionem. Chryso. Quid est quod nō sciat q̄ scientē omnia uidet: Iohan. xvii. Hec est uita eterna ut cognoscant te uerum deum & quem misisti iesum christum. Si cōmunis amicitia uel dilectio: Diligent deum plus quam seipsos: Etiam se inuicem tanq̄ seipsos: Et deus ipsos plus quā illi seipsos: Et tanta uis caritatis omnes sibi sociat ut quod in se non accipiat in alio accepisse gaudeat. Si pax & concordia. Illis erit una uolūtas: ibi nihil aduersum: nec a seipso nec ab alio quis patietur. q̄a erit illis oībus una uolūtas. Idē ī illa eterna patria ubi imortales erimus nec prelia erūt ulla nec debita: sed uera pax. Si potentia q̄ritur: & oīpotens erit q̄libet uoluntatis sue. Nā sicut potest deus quod uult p̄ seipsum: ita poterunt illi quod uolent p̄ seipsos: quia sicut non aliud uolent q̄ ille: ita ille uolet quicq; illi uolent: & quod ille uolet nō poterit nō esse.

Si diuitie diliguntur. Gloria & diuitie in domo eius. Fideles seruos suos supra multa constituet. ut dicitur Matth. xxy. Grego. Si uere diuites eē cupitis ueras diuitias amate. Ysa. xxxiii. Oculi tui uidebunt hierusalem ciuitatem opulentam. Si honor Ibi erit uerus honor que nulli denegabitur nulli cōcedetur indigno. Imo filii uocabuntur. quia ubi erit deus & ipsi. Volo pater ut ubi ego sum illic sit & minister meus Io. xii. Si securitas. Viuēt cum omni trāquillitate securi. quia iustorum anime in manu dei sunt. &c. Sap. iii. Bernardus. O ciuitas celestis mansio segura patria totum continens quod delectat. populus sine murmure. incole quieti. homines nullam indigentiam habētes. O q̄ gloriosa dicta sunt de te ciuitas dei. Si requies. Ibi requies sine labore. Apoca. xiiii. A modo iam dicit spiritus ut requiescant a laboribus suis. Si delitie uel uoluptates. Omnes delitie que sunt in mundo. & erūt usq; ad diē iudicii minores sunt respectu illius suauitatis. quomodo sit una gutta aque respectu totius maris. Bernardus. Tāra est iocunditas & suauitas illius celestis patrie. q̄ si non liceret ibi esse nisi per unius hore moram omnes huius uite dies pleni delicijs merito contemnentur. Cui cōparata omnis aliunde suauitas dolor est. omnis iocunditas meror. omne dulce amarum omne odoriferum fedum. omne quodcunq; aliud delectari dici possit molestum. cum dei bonitas in infinitum excedat omnem bonitatē. Bernardus. Si tanta inuenitur delectatio in portiuncula creature q̄ non potest homo ab ea separari. quanta erit in ipso creatore. Si gutta inebriat. multo magis totus fons. Si diuine bonitatis uestigia tantum habent suauitatis. qd̄ habet ipse fons pietatis deus. Item solus odor qui datur sanctis in presenti plus ualet & delectat q̄ totum gaudium huius mūdi. quid ergo erit de ueritate dulcedinis. Augustinus. Quicquid uoles erit. & quicquid noles non erit. Gregorius. Nihil exterius quod appetatur. nihil interius quod fastidiatur. cor humanum indigens cor exptum erūnis. q̄tum gauderes si i his oibus abūdares. Dedignetur ergo fratres unusq; uestrū ultra uelle seruire peccato cui tāta pmittuntur in celo & multa alia q̄ oculus nō uidit. nec auris audiuit. nec i cor hominis ascendit. que preparauit dominus deus electis suis. ut dicitur. i. Corinti. ii. Ad que perducere dignetur. Qui uiuit & regnat. per omnia secula seculorum. Amen. F I N I S



54127581

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]

[Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page]